

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET

The Finnish Union of University Researchers and Teachers

Tommi Kokkonen, Tiina Harjumaa,
Anna Sofia Salonen ja työryhmä

HULLUN HOMMAA?

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITON KYSELY NUORILLE TUTKIJOILLE 2017

Tommi Kokkonen, Tiina Harjuma,
Anna Sofia Salonen ja työryhmä

Hullun Hommaa?

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITON KYSELY
NUORILLE TUTKIJOILLE 2017

Tieteentekijöiden liitto
Helsinki 2018

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO FORSKARFÖRBUNDET

The Finnish Union of University Researchers and Teachers

Hullun hommaa?

Tieteentekijöiden liiton kysely
nuorille tutkijoille 2017

© Tommi Kokkonen
ja työryhmä 2017—2018
Tieteentekijöiden liitto

ISBN 978-952-68171-6-3 (nid.)
ISBN 978-952-68171-7-0 (PDF)

Työryhmä:

Tommi Kokkonen	Jarmo Mäkelä
Tiina Harjumaa	Sari Niemisalo
Anna Sofia Salonen	Kimmo Peltola
Lotta Alhonnoro	Mikko Poutanen
Johanna Anttonen	Sanna Rantakömi
Salli Anttonen	Heidi Rautalahti
Maria Hakkarainen	Jenni Rinne
Katja Immonen	Aija Virtanen
Meri Jalonen	Pauli Väisänen
Ville Keiski	sekä
Veera Kinnunen	Riku Matilainen ja
Outi Kulusjärvi	Miia Ijäs-Idrobo

Kannen piirros: Ulriikka Lipasti
Taitto: Tuomo Tamminen

Copy-Set Oy
Helsinki 2018

TIIVISTELMÄ

Tieteentekijöiden liiton Nuorempien tutkijoiden työryhmä teki kyselyn väitöskirjatutkijoille sekä hiljattain (1–4 sitten) väitelleille. Kyselyssä selvitettiin nuorempien tutkijoiden työtilannetta, tutkimuksen rahoitusta, työnteon edellytyksiä sekä tulevaisuuden näkymiä ja urasuunnitelmia. Tavoitteenamme on piirtää kuva nuorten tutkijoiden tilanteesta Suomessa vuonna 2017.

Tieteentekijöiden liitto on Akavan suurin yliopisto-sektorin järjestö ja merkittävä tiede- ja koulutuspoliittinen vaikuttaja. Tieteentekijöiden liiton nuorempien tutkijoiden työryhmä valvoo väitöskirjaa tekevien sekä hiljattain väitelleiden tutkijoiden etuja sekä yliopistoissa että yhteiskunnassa laajemminkin. Termillä nuori tutkija viitataan tässä raportissa väitöskirjaa tekevään tai hiljattain (1–4 vuotta sitten) väitelleeseen tutkijaan.

Kyselyyn vastasi 1870 nuorta tutkijaa. Vastanneista hieman alle kaksi kolmannesta oli naisia (64 %) ja kolmannes miehiä (33 %). Vastaajien keski-ikä oli 36 vuotta (mediaani 35 vuotta ja keskihajonta 7,5 vuotta). Lähes 76 prosenttia vastaajista on alle 40-vuotiaita ja suurimman ryhmän muodostavat 30–39-vuotiaat aikuiset. Vastaajista 86 prosenttia oli kansallisuudeltaan suomalaisia ja 9 prosenttia muunmaalaisia. Noin 5 prosenttia ei ilmoittanut kansalaisuuttaan.

Vastaajien raportoima tohtorintutkinnon suorittamiseen kulunut aika on selvästi pitempi kuin ohjeelliseksi suoritusaajaksi asetettu 4 vuotta. Hiljattain väitelleiden vastaajien tohtorintutkintoon kulunut aika oli keskimäärin 6,3 vuotta (mediaani 6 vuotta). Väitöskirjan tekemiseen kuluneessa ajassa oli eroja tieteenalojen suhteen: teknistieteellisiltä ja luonnontieteellisiltä aloilta väitellään hieman nopeammin kuin esimerkiksi humanistisilta ja yhteiskuntatieteellisiltä aloilta.

Väitöskirjatutkijoita huolettaa työuransa epävarmuus. Lisäksi heidän uraansa leimaavat alhainen ansiotaso, rahoituksen epävarmuus sekä päätettävyyden puute. Kyselyyn vastanneiden nuorten tutkijoiden ansiotaso on muiden suomalaisten korkeakoulutettujen ansioihin

verrattuna alhainen. Kokoaikaisessa työsuhteessa olevien väitöskirjatutkijoiden bruttotulojen mediaani oli 2000–2500 euroa kuukaudessa. Hiljattain väitelleiden bruttotulojen mediaani oli 3300–4200 kuukaudessa. Vastaajista noin puolet (52 %) piti palkkaansa työtehtäviin nähden liian pienenä, kun toinen puoli (47 %) piti palkkaansa sopivana. Noin 60 prosenttia apuraha-tutkijoista ja noin 68 prosenttia palkansaajista ilmoitti tulojensa riittävän elämiseen ja asumiseen.

Rahoitusta löytyy harvoin kerralla koko väitöskirjatyön ajaksi. Väitöskirjatutkija joutuukin hakemaan rahoitusta työelleen useita kertoja tai jopa keskeyttämään työnsä työttömyysjaksojen vuoksi. Useimmilla on ollut useampi rahoituslähde (työsuhde, apuraha tai vastaava) väitöskirjatyönsä aikana, ja jopa neljänneksellä rahoituslähteitä oli ollut yli viisi. Työttömänä oli vastaajista kyselyhetkellä noin kuusi prosenttia, mutta kaikkiaan yli 30 prosenttia oli kohdannut työttömyyttä väitöskirjatutkimuksensa aikana. Rahoituksen hakemisen koettiin viedä liikaa aika tutkimukselta. Lisäksi rahoituksen pätkittäisyys vaikuttaa tutkinnonsuoritus-aikojen pidentymiseen.

Alhaisesta tulotasosta ja työn vaatimuksista johtuen nuoret tutkijat epäilivät mahdollisuuksiaan perustaa perhe tai säästää asunnon hankkimiseen. Yksinhuoltajat ja puolison sekä lasten kanssa asuvat raportoivat muita useammin vaikeuksista tulojen riittävyydessä. Suomalaisten ja muunmaalaisten välillä ei havaittu tällä suhteessa eroja.

Noin kahta kolmasosaa vastaajista huoletti työuransa epävarmuus, vaikka suurin osa suhtautui suhteellisen positiivisesti uranäkymiinsä. Uranvaihtosuunnitelmat olivat jokseenkin yleisiä vastaajien keskuudessa. Lähes 60 prosenttia vastaajista kertoi viimeisen 12 kuukauden aikana suunnitelleensa siirtymistä yksityiselle sektorille. Mikä huolestuttavampaa, lähes 50 prosenttia harkitsi siirtymistä täysin toisiin tehtäviin.

Työttömistä lähes kolmanneksella oli ollut jonkinas-

teisia vaikeuksia työttömyyskorvauksen saamisessa. Lisäksi yli puolet ei ollut mielestään saanut tilanteeseensa nähden asiantuntevaa palvelua työvoimatoimistolta. Kyselyyn vastanneet työttömät nuoret tutkijat kokivat monet työttömyyteen liittyvät käytänteet byrokraattisina ja jopa mielivaltaisina.

Euroopan komission Tutkijoiden eurooppalaisessa peruskirjassa korostetaan, että tutkijat on tunnustettava ammattilaisiksi uransa alkuvaiheesta lähtien. Tämän selvityksen perusteella tämä ei kaikilta osin toteudu Suomessa. Paitsi että ansiotaso on alhainen, rahoituksen pätkittäisyys pidentää valmistumisaikoja sekä häiritsee tutkimuksen tekoa, kun rahoitusta joutuu hakemaan useita kertoja väitöskirjaprosessin aikana. Ammattimaisuuden sekä nuorten tutkijoiden aseman parantamiseksi eräs selvä keino olisi ansiotason nostaminen eritoten väitöskirjatutkijoiden osalta. Lisäksi on parannettava mahdollisuuksia saada väitöskirjatutkimukselle rahoitus neljäksi vuodeksi kerrallaan lyhyiden rahoituspätkien sijaan.

Apurahatutkijoiden asemassa on omia erityisiä ongelmia, joihin on puututtava. Apurahalla tutkimustyötä tekeville on turvattava riittävä toimeentulo ja täysivaltainen asema yliopistoyhteisön jäsenenä.

Uraohjauksen merkitys korostuu entisestään. Uraohjaus voisi auttaa sietämään ja osaltaan hälventämään uraan liittyvää epävarmuutta, sekä auttaa nuorta tutkijaa suunnittelemaan uraansa myös yliopiston ulkopuolella. Uraohjauksella voitaisiin myös antaa eväitä kehittämään omaa osaamistaan monipuolinen urakehitys silmällä pitäen. Tavoitteena tulisi olla työllistymisen parantaminen omaa koulutusta vastaaviin töihin valmistumisen jälkeen.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	6
2 PERUSTIETOA VASTAAJISTA.....	7
2.1 Vastaajien ikä, sukupuolijakauma ja asumistilanne	7
2.2 Vastaajien koulutustiedot sekä tieteellinen toiminta.....	7
3 TUTKIMUSRAHOITUKSEN EPÄVARMUUS JA ALHAINEN ANSIOTASO LEIMAAVAT NUORTEN TUTKIJOIDEN ARKEA.....	9
3.1 Vastaajien ansiotaso ja rahoituslähteet	9
3.2 Tulojen riittävyys ja nuorten tutkijoiden yhdenvertaisuus	11
4 NÄKÖALATTOMUUS, EPÄTIETOISUUS JA EPÄVARMUUS NAKERTAVAT NUORTEN TUTKIJOIDEN URAHAAVEITA.....	15
5 BYROKRATIA JA EPÄVARMUUS URAN JATKOSTA TYÖTTÖMIEN HUOLINA	19
6 NUORET TUTKIJAT OSANA YLIOPISTON TYÖYHTEISÖÄ.....	21
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	24
Viitteet.....	28
Lähteet.....	29

1 JOHDANTO

Tieteentekijöiden liitto on yliopistojen ja tutkimuslaitosten tutkijoiden, opettajien, tietopalveluhenkilöstön sekä muiden akateemisten asiantuntijoiden ammattijärjestö. Se on Akavan suurin yliopistosektorin järjestö sekä merkittävä tiede- ja koulutuspoliittinen vaikuttaja. Tieteentekijöiden liiton Nuorempien tutkijoiden työryhmä valvoo väitöskirjaa tekevien sekä hiljattain väitelleiden tutkijoiden etuja niin yliopistoissa kuin yhteiskunnassa laajemminkin. Työryhmä pyrkii vakiinnuttamaan tutkijanuran alkuvaiheen ammatillisuutta sekä vaikuttamaan tutkijanuran alkuvaiheeseen liittyvien erityiskysymysten ratkaisemiseksi. Työryhmän tärkein pyrkimys on nuorten tutkijoiden aseman parantaminen.

Termillä nuori tutkija viitataan tässä selvityksessä väitöskirjaa tekevään tai hiljattain (1–4 vuotta sitten) väitelleeseen tutkijaan. Tämä vastaa kansainvälistä nuoren tai urapolkunsu alkuvaiheessa olevan tutkijan määritelmää (engl. early stage/career researcher). Eurooppalainen nuorten tutkijoiden etujärjestö Eurodoc (the European Council of Doctoral Candidates and Junior Researchers) käyttää myös termiä junior researcher, jolla tarkoitetaan väitöskirjaa tekevää tai väitellyttä tutkijaa, joka ei ole vielä vakiinnuttanut paikkaansa täysin itsenäistä tutkimusta tekevästä tutkijana¹. Nuori ei siis tässä yhteydessä määrittele tutkijan ikää vaan uravaihetta. Kuten kyselyn tuloksistakin selviää, nuoret tutkijat ovat tyypillisesti yli 30-vuotiaita vaativaa asiantuntijatyötä tekeviä aikuisia. Kyseessä on joukko hyvinkin erilaisissa elämäntilanteissa olevia (esim. yli kolmanneksella on lapsia), joista monia kuitenkin yhdistää eräs seikka: he ovat aikuisia, joiden on haettava työpaikkaansa jatkuvasti uudelleen.

Miksi tämän ryhmän tilannetta kannattaa selvittää? Nuoria tutkijoita on paljon, ja he muodostavat yliopistoissa ylivoimaisesti suurimman henkilöstöryhmän (yli kolmannes henkilötyövuosista)². He tekevät huomattavan osan suomalaisesta tutkimuksesta ja yliopistojen tuloksesta sekä muodostavat merkittävän asiantuntijajoukon niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Ei siis ole yhdentekevää, millaisessa tilanteessa he elävät ja millaiseksi uramahdollisuutensa kokevat.

Nuorten tutkijoiden asemasta ollaan oltu enenevässä määrin kiinnostuneita muun muassa siksi, että valmistuneiden tohtoreiden määrät ovat olleet kasvussa 1990-luvulta alkaen. Nykyään suurin osa valmistuvista tohtoreista päätyy töihin muualle kuin yliopistosekto-

rille, sillä akateemisten positoiden määrä ei ole lisääntynyt likimainkaan samassa suhteessa kuin valmistuvien tohtoreiden määrää. Niinpä on myös yhteiskunnan kannalta oleellista, että tohtoreiden ”tuottamiseen” käytetyt määrärahat tulevat hyödyllisesti käytetyksi.

Tieteentekijöiden liiton nuorille tutkijoille suunnattu kysely toteutettiin toista kertaa syksyllä 2017, ensimmäinen kysely on vuodelta 2012. Kyselyn tarkoituksena on selvittää nuorempien tutkijoiden työtilannetta, tutkimuksen rahoitusta, työnteon edellytyksiä, sekä tulevaisuuden näkymiä ja urasuunnitelmia. Tavoitteena on piirtää kuva nuorten tutkijoiden tilanteesta Suomessa vuonna 2017. Osa kysymyksistä oli erikseen kohdennettuja niin työsuhteessa oleville ja apuraha-tutkijoille kuin työttömillekin nuorille tutkijoille.

Kyselyaineisto kerättiin internet-lomakkeen avulla. Kyselyyn pääsi vastaamaan marras- ja joulukuun 2017 aikana, jolloin linkkiä kyselyyn levitettiin liiton viestintäkanavien ja yliopistojen sähköpostilistojen kautta, sekä sosiaalisessa mediassa. Kyselyä ei siis kohdennettu ainoastaan liiton jäsenistölle, vaan sillä pyrittiin tavoittamaan laajasti nuoria tutkijoita huomioiden myös eri kieliryhmät. Kyselyyn oli mahdollista vastata suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi.

Kyselyssä oli pääasiassa monivalintakysymyksiä, mutta myös avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymysten analyysissä on käytetty pääasiassa kuvailevia tilastollisia menetelmiä, kuten prosenttiosuuksia, keski- ja hajontalukuja sekä graafisia esityksiä. Ryhmien välisissä vertailuissa on käytetty esimerkiksi t-testiä sekä varianssianalyysiä. Missä näiden käyttöedellytykset eivät ole toteutuneet, on käytetty vastaavia ei-parametrisiä menetelmiä. Lukijaystävällisyyden vuoksi raportissa esitetyt luvut on pääosin pyöristetty kokonaislukuihin, mikä tarkoittaa sitä, että joissain taulukoissa prosenttiosuuksien summa ylittää sata prosenttia. Avoimien kysymysten vastaukset analysoitiin luokittelemalla ne vastauksista esiin nousseiden teemojen mukaan. Näitä vastauksia on tässä raportissa käytetty määrällisen aineiston taustoittamiseen ja analyysin syventämiseen.

2 PERUSTIETOA VASTAAJISTA

2.1 Vastaajien ikä, sukupuoli-jakauma ja asumistilanne

Kyselyyn vastasi 1 870 nuorta tutkijaa. Kyselyyn vastanneista hieman alle kaksi kolmannesta oli naisia (64%) ja kolmannes miehiä (33%). Noin kaksi prosenttia vastanneista ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan tai oli muunsukupuolisia. Tämän vastaajaryhmän pienuuden vuoksi heitä ei oteta mukaan ryhmien välisiin vertailuihin – heidän vastauksensa ovat kuitenkin mukana tarkasteltaessa kaikkia vastauksia kokonaisuutena.

Naisten osuus yliopistojen henkilötövuosista tutkijanuran ensimmäisellä portaalla (tohtorikoulutettavan tai vastaavan nimikkeellä) on noin 53 prosenttia ja miesten noin 46 prosenttia³. Tämän perusteella voidaan arvioida, että naiset ovat merkittävästi yliedustettuna tässä aineistossa. Tämän arvioiminen kokonaisuudessaan on kuitenkin vaikeaa, koska esimerkiksi tutkijatohtoreina työskentelevien hiljattain väitelleiden määrää ei ole tilastoitu erikseen.

Vastaajien keski-ikä oli 36 vuotta (mediaani 35 vuotta ja keskihajonta 7,5 vuotta). Miesten ja naisten keski-ikä (35,2 ja 36,4) eroavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Taulukossa 1 on esitetty vastaajien ikäjakauma ikäryhmittäin ja sukupuolittain. Kuten taulukosta voidaan havaita, lähes 76 prosenttia vastaajista on alle 40 vuotiaita. Suurimman ryhmän muodostavat 30–39-vuotiaat aikuiset.

Vastaajista 86 prosenttia oli kansallisuudeltaan suomalaisia ja yhdeksän prosenttia muunmaalaisia. Noin viisi prosenttia ei ilmoittanut kansalaisuuttaan. Vastaajat, jotka olivat ilmoittaneet suomen kansalaisuuden lisäksi jonkin muun maan kansalaisuuden (kak-

Taulukko 1. VASTAAJIEN IKÄJAKAUMA SUKUPUOLITTAIN

IKÄRYHMÄ	NAISET %	MIEHET %	KAIKKI %
Alle 30	15	18	16
30–39	58	63	60
40–49	20	13	18
50–59	6	4	5
60 ja yli	1	2	1

soiskansalaisuus), on tässä luokiteltu suomalaisiksi. Muunmaalaisen osuus yliopistojen henkilötövuosista tutkijanuran ensimmäisellä portaalla on noin 30 prosenttia⁴, joten voitaneen arvioida, että suomalaiset ovat selvästi yliedustettuna tässä aineistossa. Arviota heikentää se, ettei tietoa muunmaalaisen osuutta apurahatutkijoista ole saatavilla.

Taulukossa 2 on esitetty vastaajien asumistilanne. Vastaajista puolison tai puolison ja lasten kanssa asui hieman yli kaksi kolmannesta. Yksin asui lähes neljäsosa: miesten keskuudessa yksin asuminen oli yleisempää. Yksin lasten kanssa asui hieman yli kolme prosenttia vastaajista, ja tämä oli naisten keskuudessa yleisempää. Ulkomaalaisten keskuudessa yksin (33 %) sekä kimppakämpässä (9 %) asuminen oli yleisempää kuin suomalaisten keskuudessa. Ulkomaalaisista myös harvempi asui puolison ja lasten kanssa (22 %).

2.2 Vastaajien koulutustiedot sekä tieteellinen toiminta

Kyselyn vastaajista noin kolme neljännestä (75 %) teki väitöskirjaa ja vajaa neljäsosa (23 %) oli hiljattain väi-

Taulukko 2. VASTAAJIEN ASUMISTILANNE SUKUPUOLITTAIN

ASUMISMUOTO	NAISET (%)	MIEHET (%)	KAIKKI (%)
Puolison kanssa	36	35	35
Puolison ja lasten kanssa	34	28	32
Yksin	22	31	25
Ainoana aikuisena lasten kanssa	4	1	3
Kimppakämpässä	2	4	3
Muu	0,4	0,8	1,1
Vanhempien tai sukulaisten luona	0,3	0,3	0,3

Taulukko 3. VASTAAJIEN TIETEENALAT SUKUPUOLEN JA KANSALAISSUUDEN MUKAAN

TIETEENALA	SUKUPUOLI		KANSALAISSUUS		KAIKKI (%)
	Nainen (%)	Mies (%)	muu (%)	suomalainen (%)	
Humanistinen	23	15	8	22	20
Kasvatustieteellinen	9	6	2	9	8
Luonnontieteellinen	13	24	30	15	16
Lääketieteellinen	10	6	5	9	8
Teknistieteellinen	6	17	16	9	9
Yhteiskuntatieteellinen	15	13	10	15	14
Muu	24	20	29	22	24

tellyt (1,2 % vastaajien tiedot puuttuivat tai he olivat perustutkinto-opiskelijoita).

Taulukossa 3 on esitetty vastaajien tieteenalat sukupuolen ja kansalaisuuden mukaan. Vastaajien koulutusaloiissa oli merkittäviä eroja yhtäältä sukupuolten välillä, toisaalta suomalaisten ja muunmaalaisien välillä. Miehet ilmoittivat naisia useammin alakseen teknistieteellisen tai luonnontieteellisen alan. Naisista yli viidennes oli humanistisella alalla ja miehistä noin 15 prosenttia. Muunmaalaiset vastaajat ilmoittivat tieteenalakseen suomalaisia vastaajia useammin teknistieteellisen ja luonnontieteellisen alan. Humanisteja muunmaalaisista vastaajista on alle 10 prosenttia.

Vastaajien raportoima tohtorintutkinnon suorittamiseen kulunut aika on selvästi pitempi kuin ohjeelliseksi suoritusaajaksi asetettu 4 vuotta. Hiljattain väitteleiden vastaajien tohtorintutkintoon kulunut aika oli keskimäärin 6,3 vuotta (mediaani 6 vuotta). Väitöskirjaansa tekevien keskimääräinen arvio valmistumiseen kuluvasta ajasta oli 5,3 vuotta (mediaani 5 vuotta).

Väitöskirjan tekemiseen kuluneessa ajassa oli eroja tieteenalojen suhteen, kuten taulukosta 4 voimme havaita. Teknistieteellisiltä aloilta väitellään keskimäärin nopeammin kuin humanistisilta, lääketieteellisiltä ja yhteiskuntatieteellisiltä aloilta. Myös luonnontieteellisiltä aloilta väitellään nopeammin kuin humanistisilta tai yhteiskuntatieteellisiltä aloilta. Miehet valmistuivat keskimäärin nopeammin (keskiarvo 5,6 vuotta) kuin naiset (keskiarvo 6,5). Tarkasteltaessa sukupuolten eroja valmistumisaajoissa tieteenaloitain eroja ei kuitenkaan havaita muiden kuin luonnontieteiden alalla. Ulkomaalaiset valmistuvat keskimäärin selvästi nopeammin (keskiarvo 5,1 vuotta) kuin suomalaiset.

Taulukko 4. VÄITÖSKIRJAN TEKEMISEEN KULUNUT AIKA TIETEENALOITTAIN

	KESKIVARVO (VUOTTA)
Humanistinen	6,9
Kasvatustieteellinen	6,2
Luonnontieteellinen	5,4
Lääketieteellinen	6,7
Teknistieteellinen	4,9
Yhteiskuntatieteellinen	6,9
Muu	6,0
Kaikki	6,3

Rahoituslähteiden määrällä (taulukko 7, sivu 10) näyttää olevan yhteys valmistumisaikoihin: niistä, joilla rahoituslähteitä on ollut vain yksi, lähes 60 prosenttia valmistuu tavoiteajassa. Niistä, joilla on ollut useampi rahoituslähde, hieman yli 30 prosenttia valmistuu tavoiteajassa.

Huolestuttavan suuri osa väitöskirjantekijöistä keskustelee väitöskirjastaan ohjaajansa kanssa huomattavan harvoin, ja jää näin vaille riittävää ohjausta (taulukko 5). Vaikka suurin osa vastaajista ilmoittaa saamansa väitöskirjaohjauksen olleen riittävää, yli neljänneksellä näin ei ole ollut. Lähes viisi prosenttia ilmoittaa keskustelleensa väitöskirjastaan ohjaajansa kanssa harvemmin kuin kerran vuodessa, ja lähes 30 prosenttia vain 1–5 kertaa vuodessa.

Nykyisin on tavallista, että väitöskirjatutkijat te-

kevät niin kutsutun artikkeliväitöskirjan, joka koostuu tyypillisesti 3–6 julkaistusta tieteellisestä artikkelista sekä näiden yhteenvetoluvusta. Näin ollen jo väitöskirjatutkijavaiheessa tutkijat julkaisevat useampia artikkeleita. Noin puolet vastanneista oli julkaissut korkeintaan yhden artikkelin, mutta yli kolmannes 2–4 artikkelia. Vajaa viidennes oli julkaissut viisi tai useampia artikkeleita. Väitöskirjatutkijoista lähes 70 prosenttia oli viimeksi kuluneen vuoden aikana pitänyt 1–5 esitelmää tieteellisissä konferensseissa. Hiljattain väitelleistä jopa viidennes oli julkaissut yli 10 tieteellistä artikkelia, ja yli 70 prosenttia oli pitänyt 1–5 esitelmää tieteellisissä konferensseissa.

Paitsi, että nuorten tutkijoiden työpanos on merkittävä julkaisuutoiminnan osalta, he ovat aktiivisia myös rahoituksen hakemisessa. Lähes kaksi kolmannesta huolehti täysin tai osittain oman rahoituksensa hakeemisesta, ja yli kolmannes oli osallistunut myös kollegoiden rahoitushakemusten kirjoittamiseen. Nämä seikat korostavat tutkijanuran alun ammattimaisuutta sekä nuorten tutkijoiden tärkeää roolia tiedeyhteisön jäseninä ja yliopiston tuloksen tekijöinä.

3 TUTKIMUSRAHOITUKSEN EPÄVARMUUS JA ALHAINEN ANSIOTASO LEIMAAVAT NUORTEN TUTKIJOIDEN ARKEA

3.1 Vastaajien ansiotaso ja rahoituslähteet

Väitöskirjatutkijat sekä hiljattain väitelleet muodostavat kirjavan joukon mitä tulee heidän pääasiallisiin tulonlähteisiinsä. Kyselyyn vastanneista suurimman ryhmän muodostivat yliopistosta väitös- tai postdoc-tutkimukseen palkkaa saavat (lähes 40 %), kuten taulukosta 6 nähdään. Seuraavaksi yleisin tulonlähde oli apuraha, jolla työtään rahoitti lähes neljännes. ”Palkka muualta” voi tässä tarkoittaa tutkimuslaitosta tai yritystä, ja kategoriaan ”muu” on sijoitettu esimerkiksi omalla rahallaan tutkimusta tekevät sekä he, joiden palkka koostuu useasta eri lähteestä (esim. 50 % apurahaa ja 50 % palkkaa). Työttömänä oli vastaushetkellä noin kuusi prosenttia vastaajista. Tämä on hieman vähemmän kuin koko väestön keskuudessa Suomessa, kun työttömyysprosentti oli 2017 joulukuussa 8,4⁵.

Vaikka vastaushetkellä työttömänä oli hieman alle

Taulukko 5. KUINKA USEIN KESKUSTELET VÄITÖSKIRJASTASI OHJAAJASI KANSSA?

	OSUUS VASTAAJISTA (%)
Kerran viikossa tai useammin	12
2–3 kertaa kuukaudessa	20
Kerran kuukaudessa	19
Joka toinen kuukausi	11
1–5 kertaa vuodessa	28
Harvemmin kuin kerran vuodessa	4

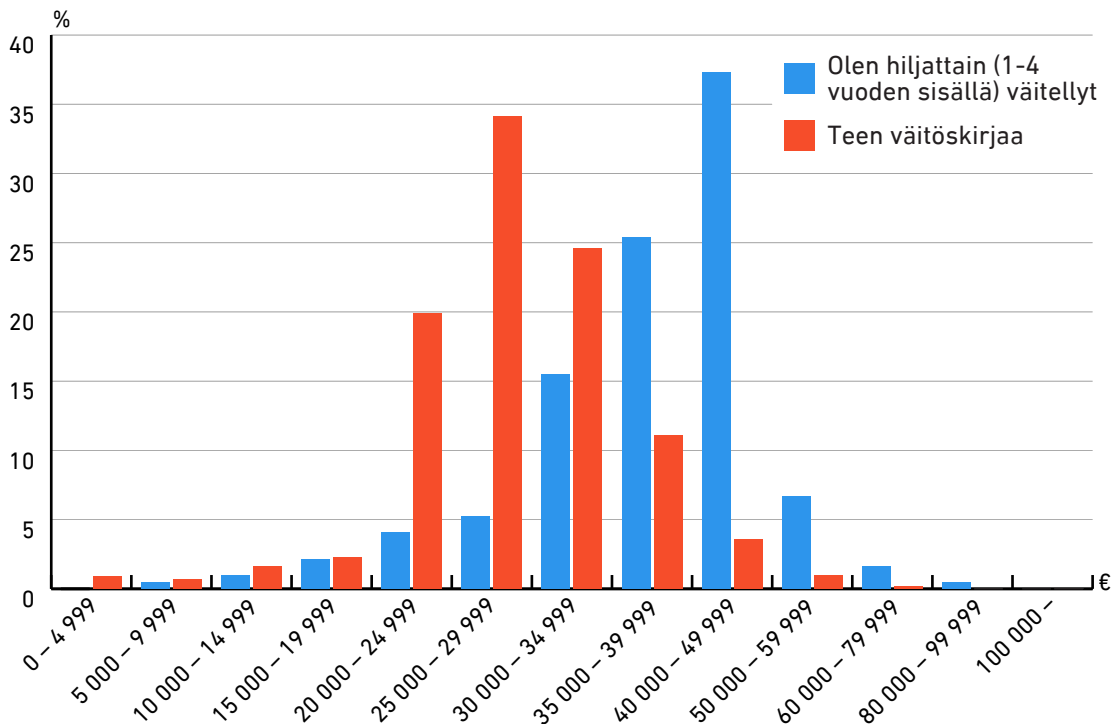
Taulukko 6. TULOJEN PÄÄASIALLINEN LÄHDE

TULOJEN PÄÄASIALLINEN LÄHDE	OSUUS VASTAAJISTA (%)
Palkka yliopistolta ja työnkuvaan kuuluu väitös- tai postdoc-tutkimuksen tekeminen	38
Apuraha	24
Palkka muualta	18
Muu	9
Työttömyysturva	6
Palkka yliopistolta, mutta työnkuvaan ei kuulu väitös- tai postdoc- tutkimuksen tekeminen	6

kuusi prosenttia vastaajista, työttömyyskokemukset olivat vastaajien keskuudessa selvästi tätä yleisempiä. Peräti 30 prosenttia vastaajista oli ollut työttömänä väitöskirjatyönsä aikana. Hieman yli viidennes vastaajista oli ollut työttömänä korkeintaan vuoden, vajaat viisi prosenttia oli ollut työttömänä yli vuoden mutta alle kaksi vuotta, ja 3,5 prosenttia vastaajista oli ollut työttömänä yli kaksi vuotta. Vastaushetkellä työttömänä olevien vastaajien meneillään oleva työttömyysjakso oli kestänyt keskimäärin 8,8 kuukautta (keskihajonta 12,5, mediaani 4). 54 prosentilla työttömistä työttömyys oli kestänyt korkeintaan neljä kuukautta ja lähes neljällä viidesosalla korkeintaan vuoden.

Taulukossa 7 on esitetty, kuinka monta eri rahoituslähdettä (työsuhdetta, työskentelyapurahaa tai muuta vastaavaa) vastaajilla on ollut väitöskirjatyönsä aikana.

Kuvio 1. KOKOAIKAISESSA TYÖSUHTEESSA OLEVIENT VASTAAJIEN BRUTTOVUOSITULOT URAVAIHEEN MUKAAN.

Noin 73 prosenttia vastasi, että rahoituslähteitä on ollut useampi kuin yksi. Yli neljänneksellä vastaajista rahoituslähteitä on ollut viisi tai useampia.

Kuviossa 1 on esitetty kokoaikaisessa työsuhteessa olevien vastaajien vuositulot uravaiheen mukaan.⁶ Väitöskirjaa yliopistossa kokoaikaisessa työsuhteessa tekevien mediaanivuositulot ovat välillä 25 000–29 999 euroa, mikä vastaa noin 2 000–2 500 euron bruttotuloja kuukaudessa. Kun mukaan otetaan osa-aikaiset ja apurahatutkijat, väitöskirjaa tekevien nuorten tutkijoiden mediaanibruttotulot asettuvat välille 20 000–24 900 euroa vuodessa, mikä vastaa 1 666–2 083 euroa kuukaudessa.

Hiljattain väitelleiden vuositulojen mediaani on 40 000–49 999 euroa, mikä vastaa noin 3 300–4 200 euron kuukausituloja. Tulokset ovat samansuuntaisia Tieteentekijöiden liiton jäsenkyselyn kanssa, jossa kyselyyn vastanneiden mediaanipalkka oli 3 570 euroa ja nuorten tutkijoiden 2 800 euroa. Väitöskirjatutkijoiden keskipalkka oli 2 413 euroa ja vastikään väitelleiden 3 385 euroa kuukaudessa.⁷

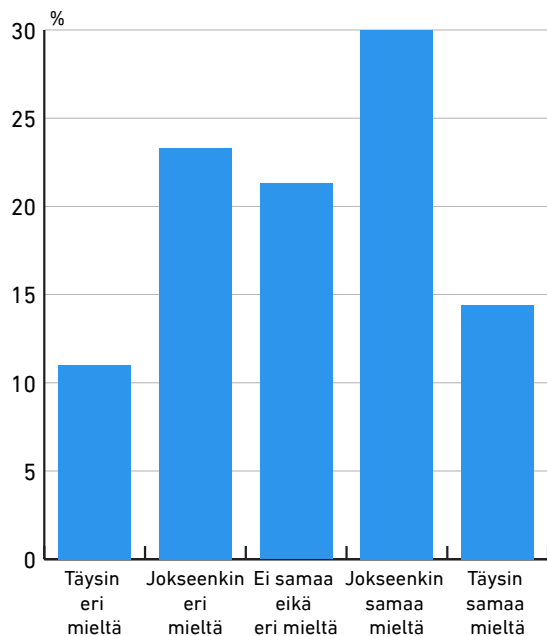
Kyselyyn vastanneiden nuorten tutkijoiden ansio-

Taulukko 7. ERI RAHOITUSLÄHTEIDEN MÄÄRÄ VÄITÖSKIRJATYÖN AIKANA

ERI RAHOITUS- LÄHTEIDEN MÄÄRÄ	OSUUS VASTAAJISTA (%)
0	5
1	23
2	19
3	16
4	11
5 tai enemmän	27

taso on muiden suomalaisten korkeakoulutettujen ansioihin verrattuna alhainen. Vuonna 2017 Suomessa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden mediaanipalkka oli 4 049 euroa ja alle 40-vuotiailla korkeakoulutetuilla 3 582 euroa kuussa.⁸ Tohtorintutkinnon suorittaneiden mediaanipalkka on 4 910 euroa kuukaudessa.

Kuvio 2. VASTAUKSET VÄITTEeseen "KOEN, ETTÄ MINULLA ON RIITTÄVÄSTI AIKAA LOMAA JA PALAUTUMISEEN"

Myös Tieteentekijöiden liiton jäsenkyselyssä on havaittu, että yliopistosektorilla työskentelevien palkkaus on selvästi heikompi kuin esimerkiksi tutkimuslaitoksissa ja kunta- tai valtiosektorilla työskentelevien.⁹

Aikaisemmissa Tieteentekijöiden liiton kyselyissä on myös havaittu, että varsinkin opetustehtävissä yliopistolla toimivien työaika ylittää työehtosopimuksen mukaisen laskennallisen viikkotyöajan.¹⁰ Tämän kyselyn vastaukset antavat samansuuntaisia tuloksia. Yliopistoissa tutkimus- ja opetustyössä toimivien vuosityöaika on työehtosopimuksen mukaisesti 1 624 tuntia vuodessa eli laskennallisesti 36,25 tuntia viikossa. Väitöskirjaa tekevät vastasivat työskentelevänsä keskimäärin 41,5 tuntia viikossa (keskihajonta 6,9, mediaani 40). Jo väitelleiden keskimääräinen työaika oli 43,1 tuntia viikossa (keskihajonta 6,8, mediaani 40). Vastauksista on poistettu korkeintaan 25 tuntia viikossa työskentelevät ja pyritty näin suodattamaan vastaajista osa-aikaiset pois (osa- tai kokoaikaisuutta ei kyselyssä selvitetty erikseen). Työajoissa ei ollut eroja sukupuolen, uravaiheen tai kansalaisuuden suhteen.

Yliopistossa työskentelevät vastaajat kertoivat pitäneensä lomaa viimeksi kuluneen vuoden aikana keskimäärin 3,4 viikkoa (keskihajonta 2,1 mediaani 4). Yli puolet oli pitänyt vähemmän kuin neljä viikkoa lomaa ja hieman yli 17 prosenttia ei ollut pitänyt lomaa viikkoakaan. Uravaiheen tai sukupuolen suhteen ei havaittu eroja, mutta muunmaalaiset olivat pitäneet lomaa suomalaisia vastaajia vähemmän: keskimäärin vain 2 viikkoa (keskihajonta 2, mediaani 2) viimeksi kuluneen vuoden aikana. Yliopistoalan työehtosopimuksessa opetus- ja tutkimushenkilöstöllä ei varsinaisesti ole lomaa, sillä he kuuluvat kokonaistyöajan piiriin¹¹. Toisaalta, kun varsinaisia lomia ei ole, tilanne voi olla epäselvä ja kokonaistyöaika voi ylittyä selvästi, eikä riittävää aikaa palautumiseen ole. Eräs vastaaja kuvaili tilannettaan näin:

"Myös oikeutta lomaan olisi korostettava. En kahtena ensimmäisenä vuotenaani pitänyt lomaa, koska en käytännössä saanut siihen lupaa ohjaajaltani (joka on myös esimieheni)."

Lainaus kuvaa ongelmallista tilannetta, jossa yksi lähimmistä kollegoista on paitsi väitöskirjan ohjaaja, myös esimies. Tällöin kynnys epäkohtien esilletuomiseen voi olla korkea.

Huolimatta verraten suuresta työmäärästä ja vähäisistä lomista, vastaajat kokivat keskimäärin, että heillä on riittävästi aikaa lomaan ja palautumiseen, kuten kuvio 2 osoittaa. Kuitenkin noin kolmannes koki, ettei palautumisaikaa ollut riittävästi.

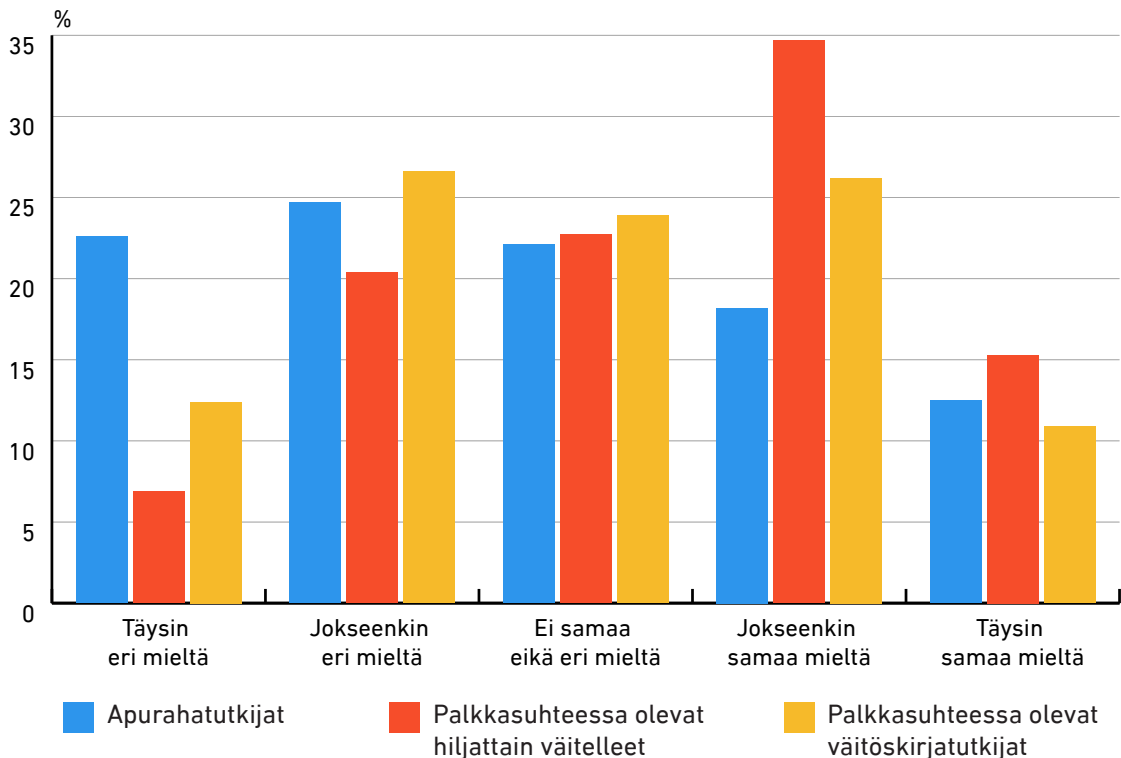
3.2 Tulojen riittävyys ja nuorten tutkijoiden yhdenvertaisuus

Tutkimus on väitöskirjavaiheessakin vaativaa asiantuntijatyötä. Silti nuorten tutkijoiden ansiotaso on alhainen verrattuna muihin saman koulutustason omaaviin. Kyselyyn vastanneista noin puolet (52 %) oli sitä mieltä, että palkka on työtehtäviin nähden liian pieni – toinen puoli (47 %) puolestaan piti palkkaansa sopivana. Tässä ei ollut eroa uravaiheen suhteen.

Väitöskirjatutkijoista lähes kahden viidenneksen mielestä heidän palkkansa ei vastaa työn vaativuutta ja kuormittavuutta (kuvio 3). Hiljattain väitelleistä tätä mieltä oli hieman yli neljännes.

Apurahansaajista noin puolet (50 %) piti apura-

Kuvio 3. PALKAN / APURAHAN VASTAAVUUS SUHTEESSA TUTKIMUSTYÖN VAATIVUUTEEN JA KUORMITTAVUUTEEN

haansa liian pienenä, ja noin puolet sopivana. Lähes kolmannes apurahansaajista oli sitä mieltä, ettei apuraha vastaa työn vaativuutta ja kuormittavuutta, kuten kuviosta 3 käy ilmi. 62 prosenttia oli kuitenkin samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että apuraha riittää turvaamaan keskittymisen tutkimukseen.

Tulojen riittävydessä asumiseen ja elämiseen oli eroja pääasiallisen tulonlähteen suhteen (kuvio 4). Palkansaajien tulot riittävät elämiseen ja asumiseen paremmin kuin apurahatutkijoiden, ja työttömien tilanne on kaikista heikoin, mikä ei ole yllättävää. Noin 60 prosenttia apurahatutkijoista ja noin 68 prosenttia palkansaajista ilmoitti tulojensa riittävän elämiseen ja asumiseen. On kuitenkin huomattavaa, että merkittävällä osalla – 18 prosentilla apurahatutkijoista ja 14 prosentilla työsuhteisista – oli vaikeuksia saada tuloja riittämään asumiseen ja elämiseen.

Tutkijauran alkuvaiheelle tyypilliset pienet tulot heijastuvat myös vastaajien tulevaisuudenodotuksiin: nuoret tutkijat epäilevät muun muassa mahdollisuuk-

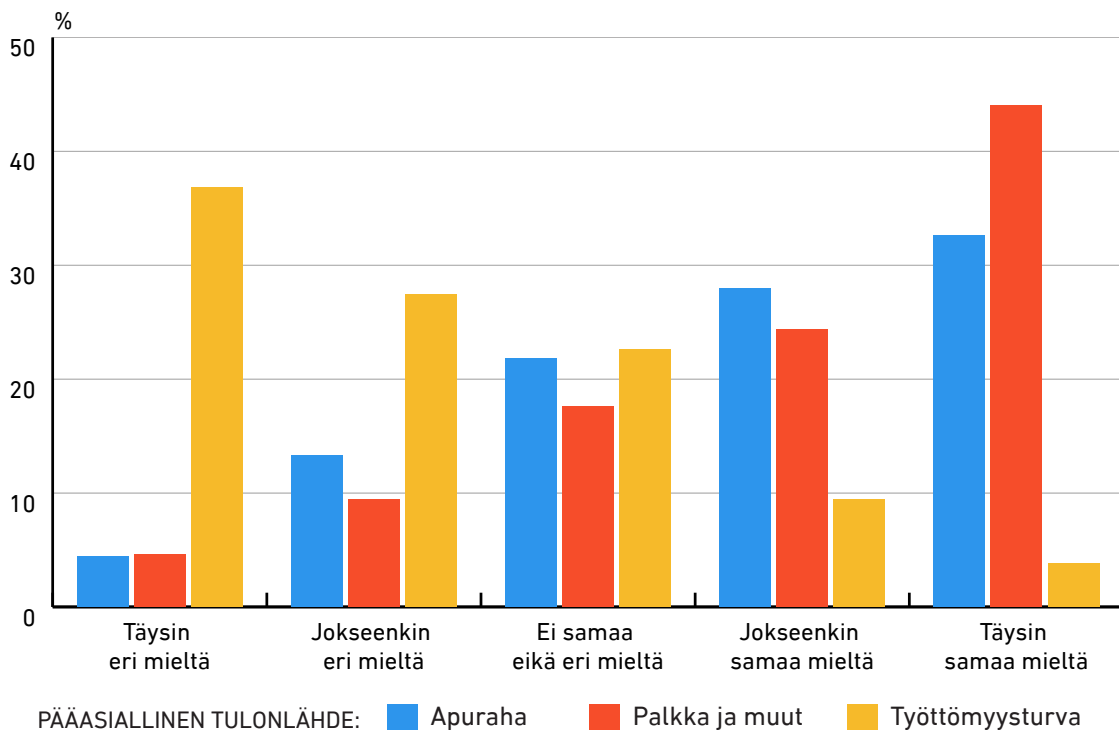
siaan perustaa perhe tai säästää asunnon hankintaa varten, kuten eräs vastaajista kuvailee.

”Todennäköisesti en tule koskaan saamaan kovin suurta palkkatuloa. En välttämättä saa edes elämän perusedellytyksiä pienillä tuloilla, en voi hankkia omistusasuntoa enkä välttämättä perustaa perhettä.”

Vertailtaessa tulojen riittävyttä asumismuodon suhteen käy ilmi, että yksinhuoltajat tai puolison ja lasten kanssa asuvat raportoivat muita useammin vaikeuksista tulojen riittävydessä. Suomalaisten ja muunmaalaisten välillä ei havaittu eroja.

Yliopistossa palkka muodostuu tehtävän vaativuuteen perustuvasta tehtäväkohtaisesta osasta (nk. vaati-taso) ja henkilön suoritustasoon perustuvasta henkilökohtaisesta osasta (nk. henki-taso). Kyselyssä selvitettiin vastaajien sijoittumista näille tasoille. Suu-

Kuvio 4. VASTAUKSET VÄITTEeseen ”TULONI RIITTÄVÄT ASUMISEEN JA ELÄMISEEN.”

rin osa, lähes kaksi kolmannesta, oli vaati-tasoilla 2–5. Noin puolet sijoittui henki-tasoille 3–5.

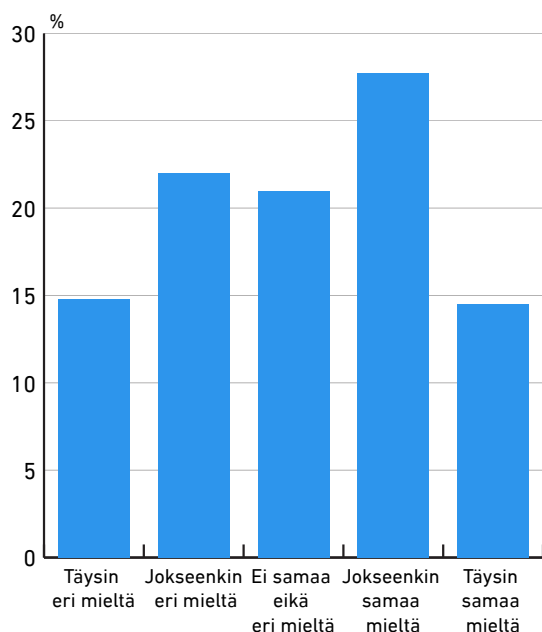
Vastauksissa huomattava piirre kuitenkin on, että noin 56 prosenttia muunmaalaisista ei tiennyt omaa vaati-tasoaan, ja lähes kaksi kolmannesta ei tiennyt omaa henki-tasoaan. Suomalaisista yli viidennes ei tiennyt, millä vaati-tasolla ovat, ja yli neljännes ei tiennyt omaa henki-tasoaan. Yli kolmanneksen mielestä heille ei ollut kerrottu työntekijän oikeuksista heidän tullessaan töihin yliopistolle (kuvio 5). Tässä ei ollut eroa suomalaisten ja muunmaalaisien välillä.

Tämä on huolestuttavaa, sillä tietoisuus työehtosopimuksen keskeisestä sisällöstä tulisi kuulua jokaisen työntekijän perustietoihin. On muistettava, että työnantajalla on lain asettama velvollisuus antaa työntekijälle kirjallinen selvitys työnteon keskeisistä ehdoista. Tässä esitettyjen tulosten perusteella voidaan kysyä, kuinka hyvin työntekijöiden perehdytys on tapahtunut. Merkittävä osa ulkomaalaisista ei tiennyt omaa vaati-tasoaan, joten voidaan olla huolissaan yhdenver-

taisuuden toteutumisesta tutkijoiden työ sopimuksissa ja palkkauksessa. On huomattava, että Tieteentekijöiden liiton jäsenkyselyn perusteella ulkomaalaistaustaisten tieteentekijöiden ansiotaso ovat satoja euroja kuukaudessa suomalaistaustaisten ansiotasoa alempi.

Palkkausjärjestelmän periaatteena on, että vaati-taso nousee työuran edetessä sekä tehtävien vaativuuden kasvaessa. Kysely kuitenkin paljastaa, että 43 prosentilla vaati-taso ei ollut noussut väitöskirjan edistyessä – vain 40 prosentilla se oli noussut. Vastikään väitelleistäkin viidenneksellä ei vaati-taso ollut noussut väitöskirjatyön edistyessä. Noin 40 prosenttia ilmoitti, ettei heidän henki-tasonsa ollut muuttunut väitöskirjatyön edistyessä. Vajaalla kolmanneksella se oli noussut, mutta noin 4 prosentilla laskenut. Avovastauksista kävi ilmi, että yliopistojen palkkausjärjestelmä koettiin epäoikeudenmukaisena ja epäselvänä esimerkiksi henki- ja vaati-tasojen suhteen. Osa vastaajista kertoi, että heidän yliopistonsa palkkausjärjestelmää ei edes noudateta, sillä yliopistot vetoavat huonoon taloustilanteeseen. Kyselyn

**Kuvio 5. VASTAUKSET VÄITTEeseen
"KUN TULIN TÖIHIN YLIOPISTOLLE,
MINULLE KERROTTIIN
OIKEUKSISTANI TYÖTEKIJÄNÄ
JA YLIOPISTOTYÖNANTAJAN
TARJOAMISTA PALVELUISTA, KUTEN
TYÖTERVEYSHUOLLOSTA."**

tulokset siis viittaavat siihen, että palkkausjärjestelmän noudattamiseen liittyy selkeitä epäkohtia: on vastoin työehtosopimusta, ettei vaati-taso ole noussut väitöskirjan edistytessä. Syitä tähän olisi selvitettävä.

Rahoituslähteiden määrää, rahoituskausien pituutta sekä ansiotasoa kuvaavat tulokset kuvastavat hyvin nuoren tutkijan uran epävarmuutta ja pätkittävyyttä. Rahoitusta löytyy harvoin kerralla koko väitöskirjatyön ajaksi. Väitöskirjatutkija joutuukin hakemaan rahoitusta työnsä jatkamiseen useita kertoja, ja jopa keskeyttämään työnsä työttömyysjaksojen vuoksi. Rahoituksen hakemisen koettiin viedä liikaa aikaa tutkimukselta – samaa tai jokseenkin samaa mieltä oli lähes 70 prosenttia vastaajista. Kuten aiemmin todettiin, tämä vaikuttaa myös tutkinnon suoritusajoihin: useampi rahoituslähde viivästyttää valmistumista.

Avovastauksien perusteella tutkimusrahoituksen niukkuus ja epävarmuus, työuran pätkittäisyys sekä tutkijoiden välinen keskinäinen kilpailu nousivat erääk-

si keskeiseksi tutkijanurahaaveen esteeksi tai hidas- teeksi. Jotkut vastaajista kuvasivat, kuinka matalapalk- kaisen pätkätyön tekeminen on ”hullun hommaa”, jota motivoi silti kutsumus tutkijan työhön. Toiset taas kuvasivat epävarmuuden ja pätkittävyyden kalvavan työmotivaatiota.

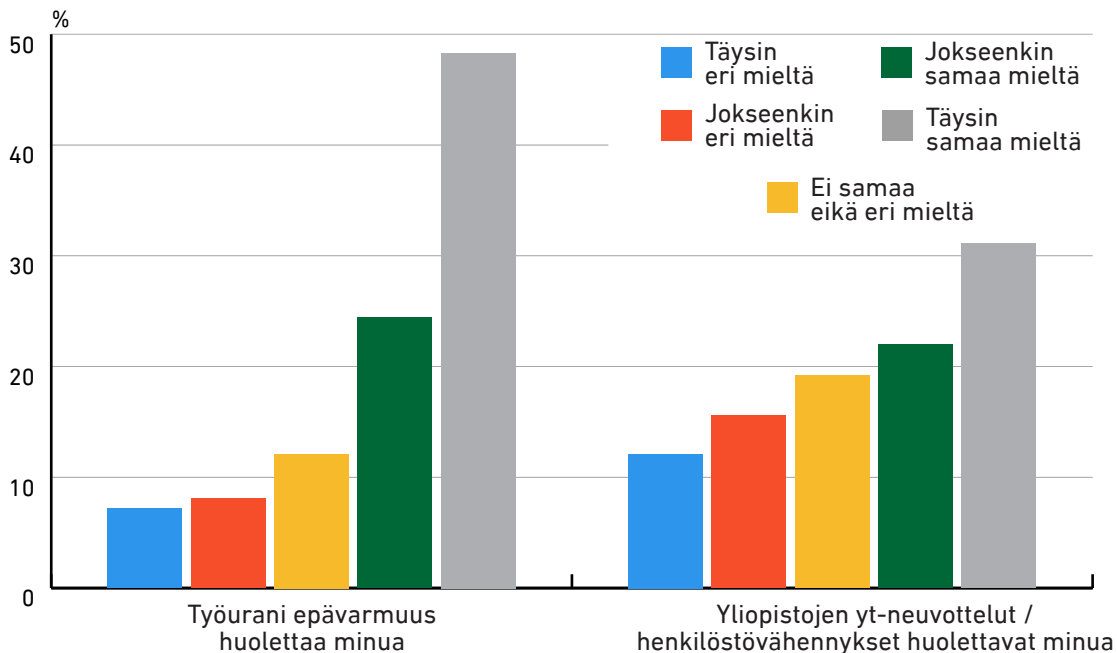
”Haaveena olisi pystyä luomaan ura tutkijana yliopistolla. Työn epävarmuus (määräaikaiset, projektirahoitteiset työsuhteet) kuitenkin tekee sen, että tuo uran luominen ei ole itsestään selvää vaan yhtäkkiä saattaa joutua hakemaan muita töitä tai pahimmillaan joutuu työttömäksi. Tällainen epävarmuus nakertaa työntöä, koska vaikka tekisi työnsä kuinka hyvin tahansa, se ei takaa uran jatkuvuutta yliopistolla. On tietyllä tapaa raastavaa tehdä useita vuosia työtä, josta kovasti pitää ja samalla kuitenkin pelätä menettävänsä sen, jos ei esim. saa hankittua jatkorahoitusta.”

Avovastauksissa nuoret tutkijat kommentoivat nykyisiä tutkimusrahoituksen hakukäytänteitä varsin kärkeästä. Nykytilanteen koetaan aiheuttavan tutkijoille epävarmuutta ja stressiä työttömyydestä ja tulevaisuu- desta ylipäätään. Niin sanottu hakurumba koetaan aika- kaa vievänä, rasittavana tai jopa ”järjettömänä”, ja siitä tulisi päästä kokonaan eroon. Hakukäytäntöjä ja ajan- käyttöä helpottaisi, mikäli rahoittajilla olisi yhteneväiset käytännöt ja apurahamäärät olisivat saman suuntaisia. Apurahoista toivottiin riittävän pitkiä ja riittävän suuria.

Tulosten perusteella nuorten tutkijoiden työuraa leimaavat sekä rahoitukseen liittyvä epävarmuus, että keskimääräistä alhaisempi ansiotaso. Tämä vaikuttanee siihen, kuinka houkuttelevaksi tohtorintutkinnon suo- rittaminen tai tutkijanura nähdään. Eräs vastaaja kom- mentoi tilannetta näin:

”Valtaosa nuorista tutkijoista kärsii epävarmuudesta, kuormittavista apura- hahauista ja pitkistä työttömyysjaksois- ta. Jaksaminen ja lomien pitäminen on yleisesti ongelma (oma kesälomani oli ensimmäinen lähes vuosikymmeneen eikä se olisi onnistunut ilman pitkän työsuhteen saamista).”

Kuvio 6. VASTAUKSET TYÖURAN EPÄVARMUUTTA JA YLIOPISTOJEN YT-NEUVOTTELUJA KOSKEVIIN VÄITTEISIIN

4 NÄKÖALATTOMUUS, EPÄ-TIETOISUUS JA EPÄVARMUUS NAKERTAVAT NUORTEN TUTKIJOIDEN URAHAAVEITA

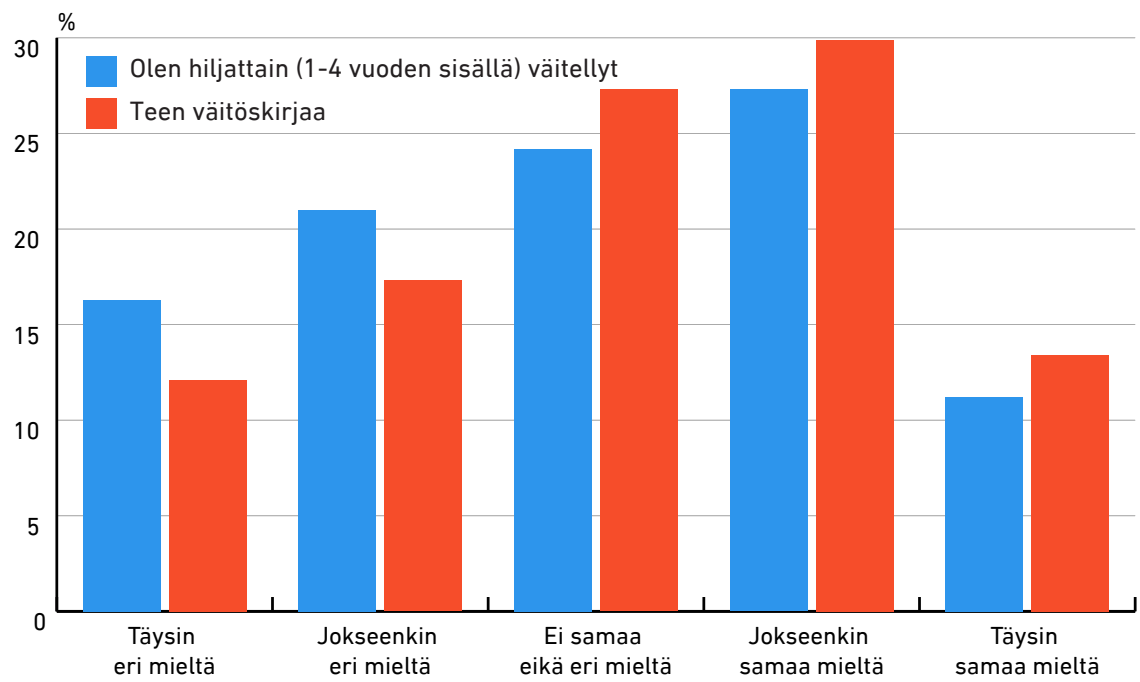
Yliopistosektori on kärsinyt Sipilän hallituksen (2015–) leikkauksista, yhteistoimintaneuvotteluista on tullut vakiovieras yliopistoissa eikä irtisanomisiltakaan ole välttytty. Esimerkiksi Helsingin yliopisto irtisanoi vuonna 2016 lähes 400 henkilöä ja vähentää lähes 1 000 henkilöä vuoden 2020 loppuun mennessä.

Ei siis ihme, että nuoret tutkijat kokevat epävarmuutta työurastaan ja yhteistoimintaneuvottelut huolettavat heitä, kuten kuvio 6. osoittaa. Noin 60 prosenttia yliopiston tutkimushenkilöstöstä työskentelee määräaikaisissa työsuhteissa, joita neuvottelut eivät koske¹². Epävarmuus työn jatkuvuudesta koskee siten eri työntekijäryhmiä myös julkista huomiota saavien yhteistoimintaneuvotteluiden ulkopuolella. Henkilöstön vähentäminen tapahtuu usein päätöksellä olla jatkamatta määräaikaisuuksia tai jättämällä täyttämättä eläköityneiden paikkoja.

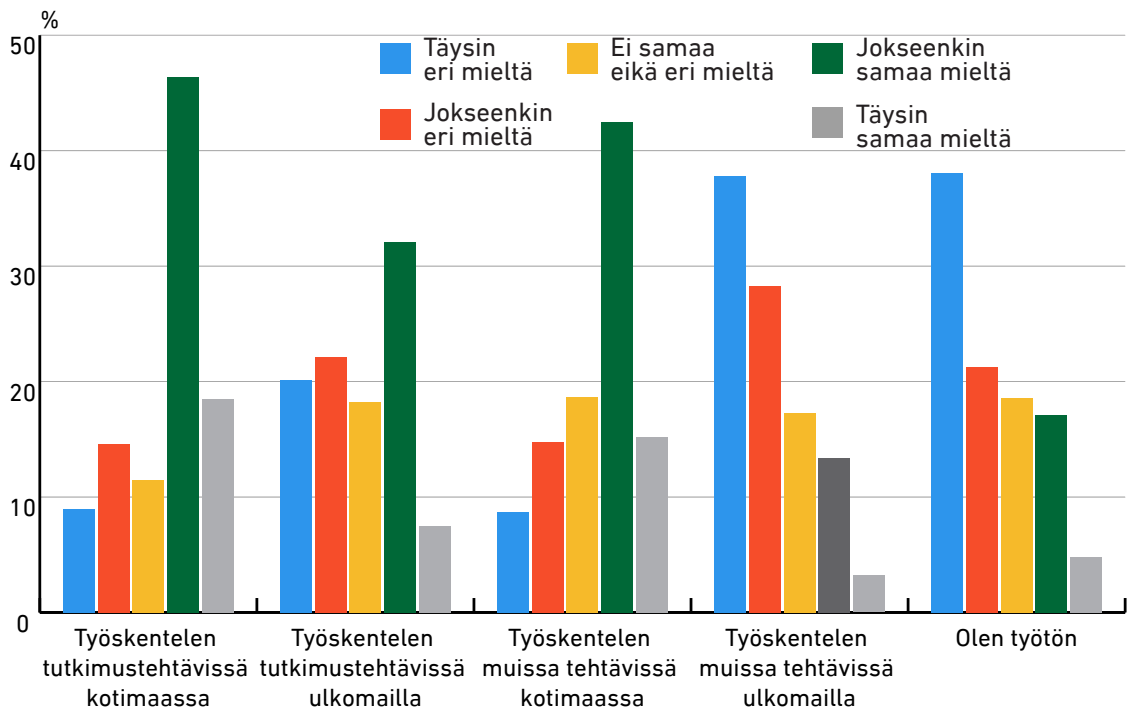
Näistä näkökulmista huolimatta kyselyyn vastanneet suhtautuivat suhteellisen positiivisesti oman uransa jatkoon sekä uranäkymiinsä (kuviot 7 ja 8). Tosin suhtautuminen on hiljattain väitelleillä negatiivisempaa kuin väitöskirjaansa tekeillä. Vertailtaessa vastauksia pääasiallisen tulonlähteen mukaan havaitaan, että apurahatutkijat suhtautuvat uranäkymiinsä hieman negatiivisemmin kuin työsuhteessa työskentelevät. Työttömät suhtautuvat uranäkymiinsä kaikkein negatiivisimmin, mikä ei ole yllättävää. Vaikka suhtautuminen uranäkymiin on keskimäärin positiivista, usko yliopistosektorille työllistymiseen ei ole kovin korkea. Työttömien vastaajien usko yliopistosektorille työllistymiseen on alhaisempaa kuin muilla vastaajilla.

Eri selvitysten¹³ mukaan muutaman vuoden kuluttua valmistumisesta tohtoreista on yliopistosektorilla töissä noin 40 prosenttia. Vaikka noin puolet tähän kyselyyn vastanneista työskentelisi mieluiten yliopistossa (taulukko 8), voidaan sanoa, että he suhtautuvat realistisen varautuneesti mahdollisuuksiinsa työllistyä yliopistosektorille (kuvio 9). Sama käy ilmi myös avovastauksista. Niissä useat vastaajista, joiden selkeänä tavoitteena oli pitkäkestoinen tutkijanura, mainitsivat ulkomaantyöskentelyn joko itselleen mahdollisena tai

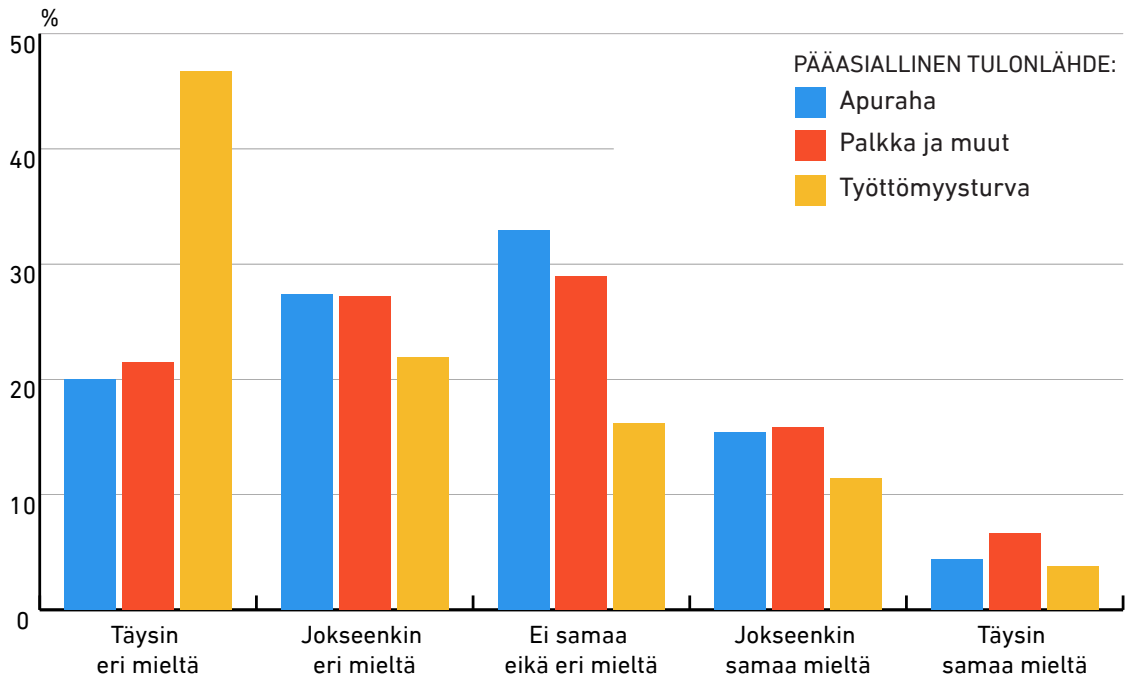
Kuvio 7. VASTAUKSET VÄITTEeseen: ”SUHTAUDUN POSITIIVISESTI URANÄKYMIIINI.”

Kuvio 8. VASTAAJIEN ARVIOITA OMAN URAN JATKOSTA SEURAAVAN VIIDEN VUODEN AIKANA

Kuvio 9. VASTAUKSET VÄITTEeseen ”USKON TYÖLLISTYVÄNI YLIOPISTOSEKTORILLE.”

jopa tavoiteltavana asiana. Kansainvälinen liikkuvuus nähtiin osaksi akateemisen työn todellisuutta sekä tutkijana pätevöitymistä. Osaa tutkijanuraa tavoittelevista yhdisti myös se, että heitä ei suuressa määrin vaivannut tutkimustyön pätkittäisyys ja projektiluontoisuus, vaan nämä työelämän realiteetit otettiin huomioon uratavoitteissa.

Avovastauksissa urahaaveistaan kertoneista vastaajista suuri osa haaveili akateemisesta urasta tutkimuksen ja opetuksen parissa. Vastaajien toiveena oli tehdä pitkäjänteistä tutkimusta tehtävässä, jossa opetus, tutkimus ja hallintotehtävät ovat itselle sopivassa tasapainossa keskenään. Tutkijanuralle aikovat haaveilivat mielekkästä työstä sekä kohtuullisesta toimeentulosta.

Tutkimus nähtiin monissa vastauksissa itseisarvoisesti mielenkiintoisena työnä, josta vastaajat pitivät ja jolle halusivat omistautua. Tämä näkyy myös siinä, että uraan liittyvistä epävarmuuksista huolimatta yli 70 prosenttia vastaajista mieltää itsensä tutkijaksi.

Vastaajat, jotka eivät haaveilleet tutkijanurasta, esittivät syiksi suunnata akateemisen maailman ulkopuolelle hyvin samanlaisia seikkoja kuin tutkijanuran

Taulukko 8. VASTAAJIEN MIELESTÄ MIELUISIN TYÖSKENTELYSEKTORI TULEVAISUUDESSA.

TULEVAISUUDESSA TYÖSKENTELEN MIELUITEN...	OSUUS VASTAAJISTA, %
Yliopistossa	49
Yksityisellä sektorilla työsuhteessa	22
Julkisella sektorilla (pl. yliopistot)	16
Yrittäjänä	4
muu	10

esteistä kertoneet. Näiden vastaajien mielestä yliopisto ei ole houkutteleva työnantaja tai työskentely-ympäristö, tutkijanura on epävarma, eikä tutkijan palkalla elätä itseään tai perhettä. Yliopiston ulkopuoliseen työelämään suuntautumiseen näyttävät siis vaikuttavan juuri tutkijanuralta pois työntävät tekijät.

Epävarmuus tulevasta urasta näkyi erityisesti avo-
vastauksissa. Useissa vastauksissa akateeminen ura
näyttäytyi haaveena: unelmana, jonka tiellä on mo-
nia käytännöllisiä, rakenteellisia sekä yhteiskunnal-
lisia esteitä. Avoimissa vastauksissa toistui toteamus
"mutta". Vastaajat halusivat työskennellä tutkijoina,
mutta yhteiskunnallinen ilmapiiri; yliopistojen yhteis-
kunnallinen, organisatorinen ja taloudellinen tilanne;
rahoituksen puute, epävarmuus ja kilpailu; tutkijalle
asetetut odotukset; vaikeudet työn ja perhe- ja muun
yksityiselämän yhteensovittamisessa, sekä taloudelliset
ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat olivat uratoivei-
den toteutumisen tiellä. Näköalattomuus, epätietoi-
suus ja epävarmuus omaan uraan liittyen aiheuttivat
joissakin vastaajissa kyynisyyttä ja pettymyksen koke-
muksia.

**"Olen totaalisen kyllästynyt, kyynis-
tynyt ja pettynyt, enkä odota enää
paljoakaan omalta 'uraltani' – yritän
vain selvitä. Olen mielestäni ahkera,
osaava ja lahjakas, ja rakastan tutki-
mista, mutta se ei tässä maailmassa
selvästikään takaa yhtään mitään.
Tehtyäni vuosikaudet määräaikaishu-
sista valtiolla siirryin ns. ojasta allikkoon
eli tohtoriopintojen kautta akateemisen
maailman ja loputtomien rahoitusha-
kujen kurimukseen. Pelastuin hetkeksi
nykyiseen 3-vuotiseen työsuhteeseen
ja toivon ainoastaan, että saisin tehdä
jotakin suht mielekäästä työtä myös sen
loppuessa. Ja että voisin jäädä eläkkeel-
le ennen 100-vuotispäivääni. Toive on,
etten olisi koskaan lähtenyt yliopisto-
uralle."**

Myös yhteiskunnallinen ilmapiiri ajoi monen vastaajan
pohtimaan siirtymistä ulkomaille tai luopumista tutki-
janurahaaveista kokonaan.

**"Ilmapiiri Suomen yliopistomaailmassa
on viimeisen vuoden aikana mennyt
todella ahdistavaksi. En malta odottaa,
että saisin tilaisuuden lähteä pysyvästi
johonkin toiseen maahan, jossa tutki-
muksen tekemistä vielä arvostetaan
(esim. Norjaan, Belgiaan tai Irlantiin).
Toisaalta tuntuu, että olen jo pari vuot-**

**ta ollut toinen jalka valmiina lähtemään
koko yliopistosta sitten, kun rahaa ei
enää tule. Rahaakin olen säästänyt sitä
silmällä pitäen, että saatan väittelyn
jälkeen olla työttömänä yli vuodenkin.
Olen nähnyt sen tapahtuvan niin mo-
nelle kollegalle."**

Uranvaihtosuunnitelmat olivat jokseenkin yleisiä
vastaajien keskuudessa. Lähes 60 prosenttia vastaa-
jista kertoi viimeisen 12 kuukauden aikana suunnitel-
leensa siirtymistä yksityiselle sektorille. Mikä huolestut-
tavampaa, lähes 50 prosenttia harkitsi siirtymistä täysin
toisiin tehtäviin (taulukko 9).

Joukko avoimeen kysymykseen vastanneista ker-
toi, ettei heillä ollut lainkaan uratoiveita, työnäkymiä
tai tietoa siitä, mihin haluaisivat tai voisivat työllistyä.
Näistä vastauksista välittyy näköalattomuus, epätietoi-
suus, epävarmuus ja kyynisyys sekä pettymys tutkijan-
uraa kohtaan.

**"En tiedä millaisissa työtehtävissä tah-
toisin työskennellä väikkärin jälkeen.
Koen etten tiedä tarpeeksi, millaisia
mahdollisuuksia minulla on tohtorin
tutkinnon jälkeen tutkintoa ajatellen.
Tahtoisin työskennellä kotimaassa, lä-
hellä nykyistä asuinpaikkaani sillä puoli-
sollani on hyvä työpaikka alueella."**

Näköalattomuuteen liittyi huoli siitä, ettei voi itse omil-
la ponnisteluillaan vaikuttaa tulevaisuuteensa, koska
työtä ja rahoitusta ei ole tarjolla. Rahoituksen epävar-
muuden ja pätkittäisyyden lisäksi huoli uran epävar-
muudesta saattaa johtua siitä, että kaksi kolmannesta
katsoo, ettei ole saanut uraohjausta. Työttömät (suh-
teessa palkansaajiin ja apurahatutkijoihin) raportoivat
multa useammin, etteivät ole saaneet uraohjausta.
Myös naiset mieltävät saaneensa uraohjausta miehiä
vähemmän. Tarve uraohjaukselle on kuitenkin suuri,
sillä enemmistö valmistuvista tohtoreista siirtyy yliopis-
ton ulkopuolelle muuhun työelämään.

Taulukko 9. NUORTEN TUTKIJOIDEN URANVAIHTOSUUNNITELMAT (VASTAAJAT SAIVAT VALITA USEAMMAN KUIN YHDEN VAIHTOEHDON).

OLETKO HARKINNUKSI VIIMEISEN 12 KK:N AIKANA SEURAAVIA URANVAIHTOSUUNNITELMIA?	OSUUS VASTAAJISTA, %
Siirtymistä yksityiselle sektorille	59
Siirtymistä täysin toisiin tehtäviin	49
Siirtymistä julkiselle sektorille	48
Saman sektorin sisällä työpaikan vaihtoa	27
Siirtymistä yliopistosektorille	16

5 BYROKRATIA JA EPÄVARMUUS URAN JATKOSTA TYÖTTÖMIEN HUOLINA

Kyselyssä esitettiin myös työttömille kohdennettuja kysymyksiä. Tutkijoiden, varsinkin apurahalla toimivien, asema työttömyyden kohdatessa on ongelmallinen, sillä heihin sovelletaan eri sääddöksiä kuin palkansaajiin. Apurahan päättymisen ei automaattisesti oikeuta työttömyysturvaan, koska apurahansaajiin sovelletaan omassa työssä työllistymisen sääddöksiä. Myös jatko-opinnot saatetaan katsoa työllistymiseksi omassa työssä, vaikka palkkasuhdetta tai apurahaa ei olisikaan, ja tämä epäa oikeuden työttömyysturvaan. Niinpä työttömyysturva tarkoittaa tutkijoiden kohdalla usein tapauskohtaista harkintaa.¹⁴

Lähes kolmanneksella työttömyyttä kokeneilla oli ollut jonkinasteisia vaikeuksia työttömyyskorvauksen saamisessa. Lisäksi yli puolet ei ollut mielestään saanut tilanteeseensa nähden asiantuntevaa palvelua työvoimatoimistolta (kuvio 10). Kyselyyn vastanneet työttömät nuoret tutkijat kokivat monet työttömyyteen liittyvät käytänteet byrokraattisina ja mielivaltaisina – paljon riippuu siitä, miten pöydän toisella puolella istuva TE-toimiston työntekijä tulkitsee tilannetta. Apu-

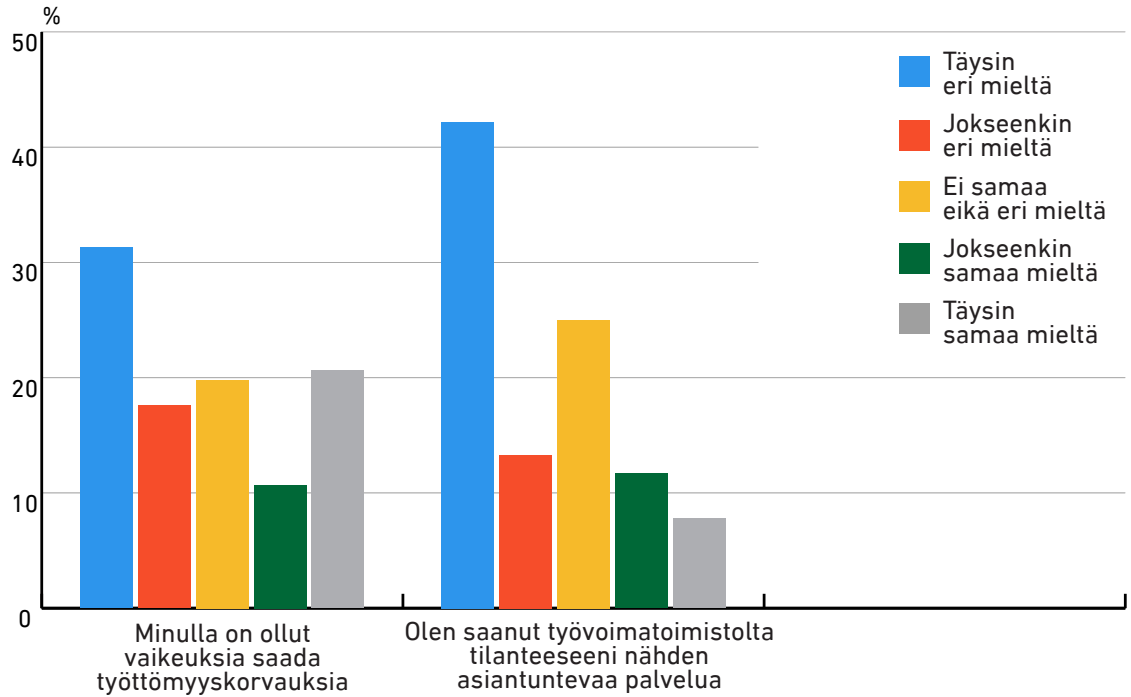
rahatutkijoita on esimerkiksi tulkittu opiskelijoiksi tai yrittäjiksi, mikä on johtanut työttömyystuen epäaamiseen. Joissakin TE-toimistoissa on jopa vaadittu jatko-opinto-oikeudesta luopumista työttömyyskorvauksen maksamisen edellytyksenä.¹⁵

Vaikka näin räikeitä tapauksia voitaneen pitää yksittäisinä, ne kertovat tieteenekijöiden poikkeuksellisesta asemasta työttömyyden kohdatessa. Osa vastaajista onkin väsynyt selvittämään asioita ja "vääntämään oikeuksistaan". Eräs vastaaja ei mennyt lainkaan TE-toimistoon, koska oli aiemmin joutunut "täysin sopimattomiin töihin ja nöyryyttäviin 'koulutuksiin'." Tutkijoiden työllistyminen koulutusta ja osaamista vastaavaan tai vastaamattomaan työpaikkaan oli aihe, josta toivottiin avointa keskustelua: "Tohtorit siivoojina ei ole hyvä juttu, vaikka töitä ovatkin saaneet."

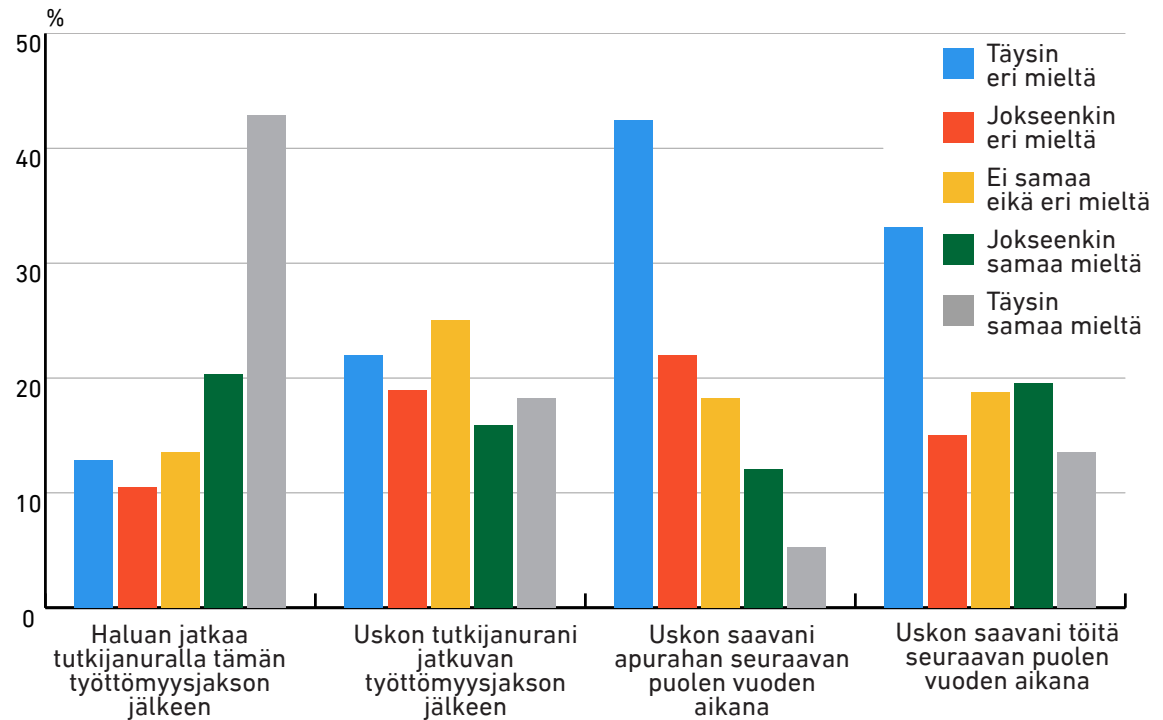
Kuten kuviosta 11 voimme havaita, valtaosa työttömistä haluaisi jatkaa tutkijanuralla työttömyysjakson jälkeen, mutta suhtautuu jokseenkin pessimistisesti mahdollisuuksiinsa saada esimerkiksi apuraha tai töitä seuraavan puolen vuoden aikana. Useat suhtautuvat myös pessimistisesti tutkijanuran jatkumiseen ylipäätään työttömyysjakson jälkeen. Eräs vastaaja kuvaa työttömyyden aiheuttamaa tilannetta näin:

"Työttömyys huoleuttaa. Toivon työllistyväni tutkijana ja olenkin hakenut lukuisia apurahoja ja akateemisia työpaikkoja, mutta tällä hetkellä ei näytä hyvältä. Jos työttömyys jatkuu, on pakko harkita alan vaihtoa ja 16-vuotisen yliopistokoulutuksen ja akateemisen työhistorian hukkaan heittämistä paitsi taloudellisista, myös henkisistä syistä."

Kuvio 10. TYÖTTÖMIEN VASTAUSJAKAUMAT TYÖTTÖMYYSKORVAUSTA JA TE-TOIMISTOJA KOSKEVIIN VÄITTEISIIN

Kuvio 11. TYÖTTÖMIEN VASTAUKSIA URANÄKYMÄ KOSKEVIIN VÄITTEISIIN

6 NUORET TUTKIJAT OSANA YLIOPISTON TYÖYHTEISÖÄ

Nuoret tutkijat mieltävät itsensä vahvasti tutkijoiksi ja monet ovat uraan liittyvistä epävarmuustekijöistä huolimatta sitoutuneita työhönsä. Hieman yli 40 prosenttia vastaajista kuitenkin ilmoitti, ettei koe olevansa osa yliopiston työyhteisöä. Kyselyn perusteella palkkasuhteessa olevat mieltävät itsensä vahvemmin osaksi yliopiston työyhteisöä kuin apurahatutkijat. Toisaalta palvelussuhteessa olevistakaan yli 38 prosenttia ei miellä itseään osaksi yliopiston työyhteisöä. Suomalaisten ja ulkomaalaisten välillä ei ollut eroa tässä kysymyksessä.

On huolestuttavaa, että kutsumusammattissa olevat ihmiset eivät koe kuuluvansa osaksi työyhteisöään. Osa vastaajista kokee itsensä ulkopuoliseksi ja asemansa epämääräiseksi omassa tiede- ja työyhteisössään: työsuhteet ovat usein lyhyitä ja henkilöstön koetaan toisinaan vähättelevän nuorten tutkijoiden asemaa. Yksi avovastausten keskeisistä teemoista olikin toive yhdenvertaisesta asemasta niin oman yliopiston sisällä kuin eri yliopistojen välillä. Tutkijat ovat eriarvoisessa asemassa suhteessa toisiinsa, mutta myös suhteessa yliopiston henkilöstöön. Käytännön esimerkkeinä mainittiin, että opetusmahdollisuuksia tai muita vastaavia mahdollisuuksia, kuten yliopistopedagogista koulutusta, tulisi tarjota muillekin kuin henkilöstölle. Ajankohtainen tieto ei sekään aina saavuta vastaajia, sillä kaikilla ei ole pääsyä yliopiston henkilöstön sähköpostilistoille. Eräs kuvasi apurahatutkijoiden asemaa näin:

”[Apurahatutkijoiden] asema on todella epämääräinen kaikilla mahdollisilla tavoilla. Yliopistolla on usein vaikeaa tietää, suhtaudutaanko apurahatutkijoihin henkilökuntana vai ei. Tämä on itselläni vaikuttanut paljon myös omaan työhyvinvointiini, sillä en koe olevani työyhteisöni jäsen vaikka yliopistolla työskentelenkin.”

Erityisesti apurahalla tutkimustyötä tekevien nuorten tutkijoiden asemaan ja työyhteisöön integroitumiseen liittyvä epäkohta on kysymys työtiloista. Jotkut apurahatutkijat joutuvat maksamaan erillistä korvausta yliopistolle, mikäli haluavat työskennellä yliopiston tiloissa. Apurahaa saavista vastaajista 13 prosenttia ilmoitti maksavansa työhuonevuokraa. Tyypillisin vuokran suuruus on 1 501–2 000 euroa vuodessa.

Taulukko 10. TEEN LAITOKSELLENI TYÖTÄ (ESIM. HALLINNOLLISET, OPETUKSELLISET TAI TUTKIMUKSELLISET TEHTÄVÄT).

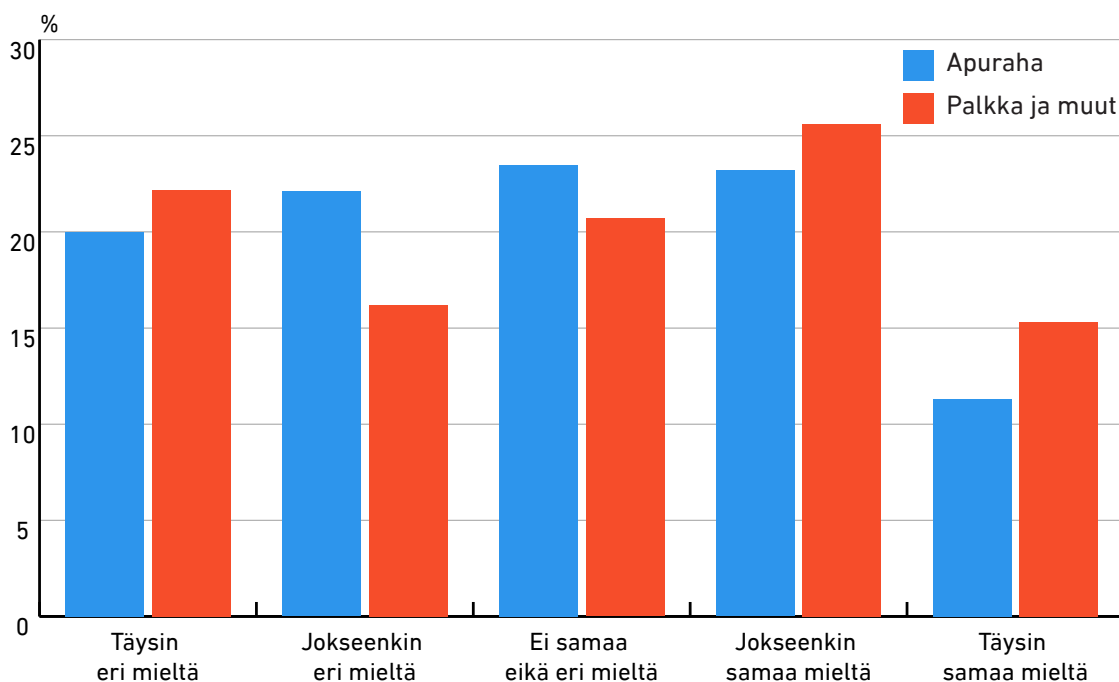
VASTAUS	OSUUS VASTAAJISTA, %
En	56,1
Kyllä, ja saan työstä rahallisen korvauksen	25,2
Kyllä, mutta en saa työstä rahallista korvausta	16,6
Muu	2,1

Työhuonevuokra on koettu monessa suhteessa epäoikeudenmukaiseksi: vaikka muodollisesti apuraha ei muodosta työsuhdetta yliopistoon (eikä näin muodoin velvoita tarjoamaan työtiloja), apurahatutkijoiden työpanos (artikkelit, suoritettut tutkinnot jne.) lasketaan kuitenkin osaksi sen yksikön ”tulosta”, johon tutkija on affilioitunut. Jotkin rahoittajat maksavat apurahan lisäksi osittain tai kattavasti työhuonekorvauksen, jolla tutkija voi kattaa nämä kulut. Kaikki rahoittajat eivät kuitenkaan näin toimi, jolloin korvaus on katettava apurahasta.

Tutkija tai kukaan mukaan ei voi tehdä työtään ilman työlle välttämättömiä resursseja. Lähes yhdeksän prosenttia vastaajista raportoi vaikeuksista saada käyttöoikeudet tutkimuksen kannalta tärkeisiin tiloihin, kuten laboratoriotiloihin, sähköisiin järjestelmiin (kuten sähköposti) tai vaikkapa kopiokoneeseen. Vaikka ongelmia kohdanneiden lukumäärä ei vaikuta suurelta, on kyse kuitenkin tutkimuksen teon välttämättömistä edellytyksistä. Avovastauksissa vastaajat toivoivat itselleen samoja tiloja kuin yliopiston vakituisella henkilöstöllä. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi maksuttomia työtiloja, tai että yliopistoilla olisi ylipäättänsä tarjota tutkijoille työtiloja. Työtiloja toivottiin myös heille, joilla ei ole voimassaolevaa tutkimusrahoitusta. Myös maksuttomia työvälineitä sekä tulostusoikeutta toivottiin tutkimuskäyttöön.

Toinen erityisesti apurahatutkijoita koskeva työyhteisöön liittyvä ongelma koskee yliopistolle tehtävää opetus- ja muuta työtä, joista maksetaan korvauksia

Kuvio 12. VASTAUSJAKAUMA VÄITTEESEEN ”KOEN ITSENI OSAKSI TYÖYHTEISÖÄ.”

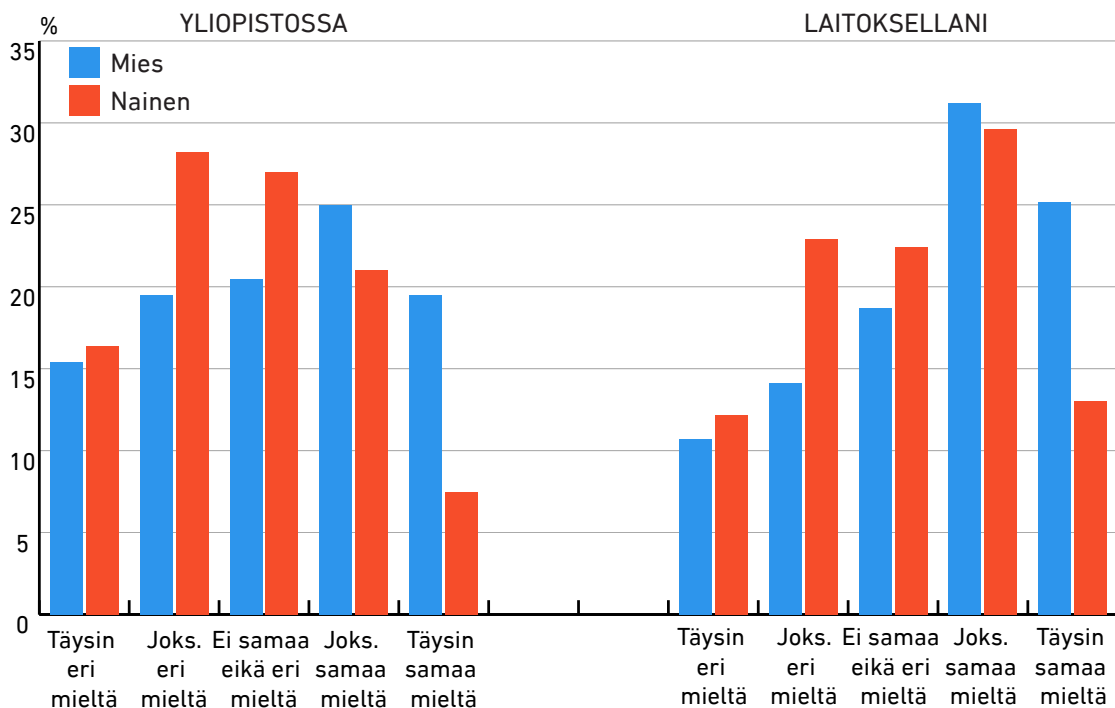
eri perustein tai niitä teetetään jopa palkatta. Kuten taulukosta 10 näkyy, lähes 17 prosenttia apurahatutkijoista ilmoitti tekevänsä yksikölleen töitä ilman rahallista korvausta. Se, miksi tällainen ilmiö on olemassa, johtunee siitä, että opetustehtävät ”näyttävät hyvältä CV:ssä”. Toisin sanoen ne katsotaan eduksi esimerkiksi yliopistonlehtorin tehtäviä haettaessa. Toisaalta jotkut yliopistot ovat vähentäneet tuntiopettajien käyttöä, jolloin apurahatutkijoiden mahdollisuudet hankkia uran kannalta välttämätöntä opetuskokemusta ovat vähentyneet. Samaan aikaan kilpailu työpaikoista on kiristynyt. Osa yliopistoista näyttää käyttävän tätä hyväkseen. Opetustyö on nuorelle tutkijalle tärkeä väylä meritoitumiseen ja työyhteisöön integroitumiseen. Työstä on kuitenkin saatava korvaus, eli käytännössä palkka. Tehdyn työn korvaaminen palkan sijasta esimerkiksi opintopistein on sekä työnantajan että työntekijän kannalta ongelmallista.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat keskeisiä työyhteisöön integroitumisen mahdollistajia. Kuten kuviosta 13 käy selville, naiset kokivat miehiä harvemmin, että yhtäältä yliopistossa ja toisaalta omalla laitoksella kaik-

ki ovat yhdenvertaisia sukupuolesta, etnisestä taustasta tai muusta vastaavasta seikasta riippumatta. Vastajat suhtautuivat hieman pessimistisemmin väitteeseen yhdenvertaisuuden toteutumisesta yliopistossa kuin sen toteutumisesta omalla laitoksella. Naiset toisaalta kokivat miehiä useammin myös, että miessukupuolesta on hyötyä yliopistouran kannalta – ja toisaalta harvemmin, että naissukupuolesta olisi hyötyä uran kannalta.

Edellä mainittujen vastausten syihin ei pystytä tässä tyhjentävästi vastaamaan, mutta eräs koettu epätasa-arvo konkretisoituu esimerkiksi siten, että naiset raportoivat miehiä useammin lykänneensä lasten saantia uraan liittyvien tekijöiden vuoksi. Näin vastasi naisista yli kolmannes, miehistä vain hieman yli viidennes. Avo-vastauksissa ilmeni, että pohdinta perheen perustamisen ja tutkijanuran välillä oli läsnä monen vastaajan arjessa. Eräs vastaaja esimerkiksi epäili, että äitiyslomalla olo vaikutti heikentävästi tutkimusrahoituksen saamiseen. Moni pohti myös perheen perustamisen suhteutumista tutkijan urapolkuun. Erityisesti väitöksen jälkeisen tutkijanuravaiheen ja perheen perustamisen yhdistäminen huoletti. Yksi kuvasi pohdintaansa:

Kuvio 13. VASTAUKSET VÄITTEISIIN: A) YLIOPISTOSSA (VAS.) TAI B) LAITOKSELLANI (OIK.) KAIKKI OVAT YHDENVERTAISIA IÄSTÄ, SUKUPUOLESTA, ETNISESTÄ TAUSTASTA, TERVEYDENTILASTA, USKONNOLLISESTA TAI POLIITTISESTA VAKAUMUKSESTA TAI MUUHUN HENKILÖÖN LIITTYVÄSTÄ SYYSTÄ RIIPPUMATTA.

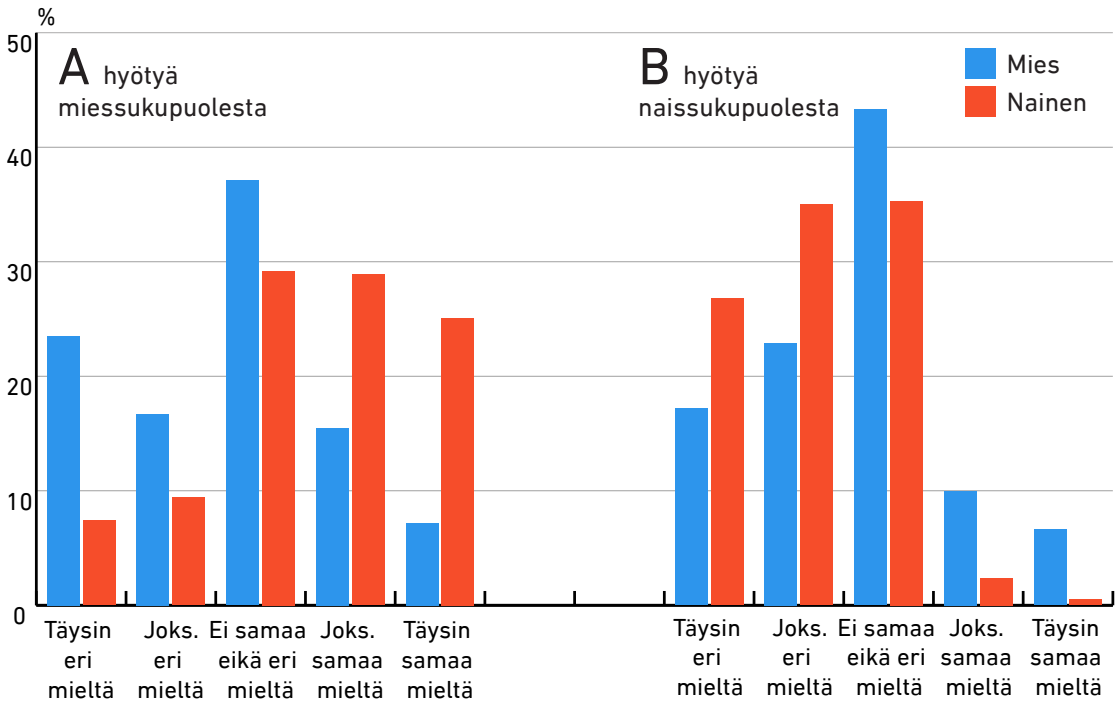
"Valmistumiseni jälkeen haluaisin saada lapsia, mutta pelkään että tauko työelämästä voi olla kohtalokas uraleni. Postdoc vaiheessa oletetaan, että tutkija lähtee ulkomaille, mikä minua kyllä kiinnostaakin – mutta Suomen ulkopuolella tutkijan työ tuntuu olevan vielä kilpailullisempaa ja oletus on, että omistaudut vain sille ja teet jatkuvasti ylityötä. Perheen yhdistäminen siihen kuvioon tuntuu mahdottomalta, kun vielä puolisoikin on töissä kotimaassa."

Lisäksi esimerkiksi Tieteentekijöiden liiton jäsenkyselystä käy ilmi, että naisten ja miesten keskipalkkojen ero yliopistosektorilla on noin 200 euroa kuukaudessa miesten hyväksi. Ero on vuosien mittaan kaventunut,

mutta enemmän miesten keskipalkkojen laskun kuin naisten keskipalkkojen nousun vuoksi.¹⁶ Tutkimuslaitoksissa ero on vielä suurempi – noin 400 euroa kuukaudessa. Toisaalta jäsenkyselyn perusteella laaditussa nuoria tutkijoita koskevassa koosteessa vastaavia palkkaeroja ei löydetty. Näyttää siis siltä, että erot syntyvät vasta myöhemmin uralla tohtorintutkinnon suorittamisen jälkeen.

Kolmas seikka, joka viittaa miesten ja naisten eri-arvoisuuteen, on niin sanottu leaky pipeline -ilmiö. Tällä tarkoitetaan sitä, että mitä ylemmäs uraportaalla nousee, sitä suuremmaksi käy miesten osuus henkilöstöstä. Esimerkiksi Suomessa naisten osuus tutkijanuran ensimmäisen portaalla (nuoret tutkijat) henkilötyövuosista on noin 55 prosenttia, mutta neljännen portaalla (professorit) ainoastaan noin 30 prosenttia.¹⁷

Kuvio 14. VASTAUKSET VÄITTEISIIN: URAN KANNALTA A) MIESSUKUPUOLESTA TAI B) NAISSUKUPUOLESTA ON HYÖTYÄ.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

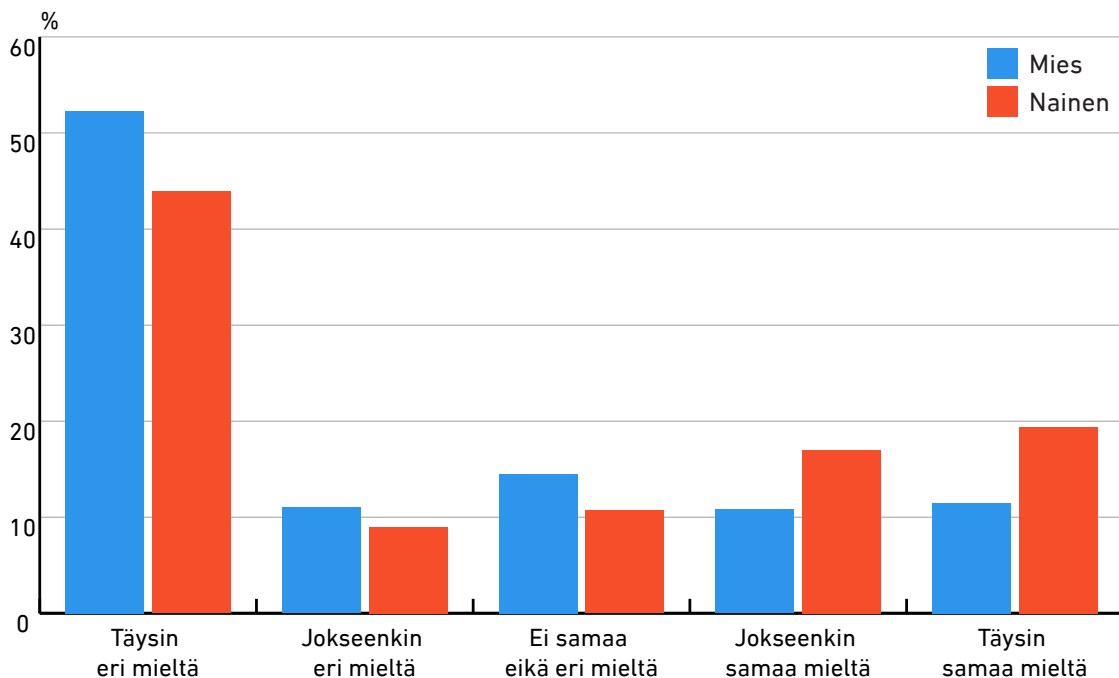
"Olen tehnyt kohta 10 vuotta töitä yliopistolla 1 kk–24 kk työsuhteissa/apurahalla, mikä on henkilökohtaisesti raskasta ja yliopiston kannalta tehotonta – hakemusten tekemiseen menee n. 10 % työajasta. Yhden vuoden ajan olen saanut olla tekemättä hakemuksia, koska sain silloin 2-vuotisen rahoituksen. Vaikka rahoitusta on ollut koko ajan, huoli tulevaisuudesta on jatkuvasti läsnä. Olisi hienoa, jos rahoituksesta suurempi osa olisi perusrahoitusta ja lyhytjänteisiä ns. "lippulaivahankkeita" olisi vähemmän. Työterveyden ym. etuuksien piirissä olen vain satunnaisesti, koska olen välillä palkattuna, välillä apurahalla. Lasten hankkiminen mietityttää myös, ECR [early career researcher] -vaiheen tutkijalla ei koskaan ole "hyvää hetkeä" tähän ja

tuntuu että se saattaa jopa vaarantaa uran jatkon – etenkin Akatemian uuden liikkuvuussäännön olen huomannut tuottavan huolta perheellisille. Haluaisin tehdä työtä jota rakastan ja jonka osaan, mutta sen reunaehdot tuntuvat välillä varsin raskailta."

Tässä raportissa on esitetty Tieteentekijöiden liiton nuorempien tutkijoiden työryhmän tekemän kyselyn tuloksia. Kyselyllä selvitettiin erityisesti nuorten tutkijoiden tilannetta ja heidän näkemyksiään. Raportissa on käytetty termiä "nuori tutkija", jolla tarkoitetaan väitöskirjatutkijoita ja hiljattain (1–4 vuotta sitten) väitelleitä tutkijoita: toisin sanoen kysely kattaa tutkijanuran noin 10 ensimmäistä vuotta. Määreellä "nuori" viitataan siis nimenomaan ammatillisesti nuoreen tutkijaan, ja on huomattava, että vastaajat ovat aikuisia, usein perheellisiä ja vaativaa asiantuntijatyötä tekeviä ammattilaisia, joiden panos tutkimusryhmien, laitosten ja yliopistojen tulokselle on merkittävä.

Euroopan komission Tutkijoiden eurooppalaisessa

Kuvio 15. VASTAUKSET VÄITTEeseen "OLEN LYKÄNNYT LASTENSAANTIA URAAN LIITTYVIEN TEKIJÖIDEN VUOKSI."

peruskirjassa¹⁸ korostetaan, että tutkijat on tunnustettava ammattilaisiksi uransa alkuvaiheesta eli perustutkinnon jälkeisestä ajasta lähtien. Eritoten korostetaan, että olisi varmistuttava siitä, etteivät epävakaat työsuhteet hankaloita tutkijoiden työtä ja että palkkaus olisi oikeudenmukainen ja kohtuullinen. Kyselyn perusteella tämä ei toteudu kaikkien nuorten tutkijoiden kohdalla. Paitsi, että ansiotaso on alhainen, rahoituksen pätkittäisyys pidentää valmistumisaikoja sekä häiritsee tutkimuksen tekoa, kun rahoitusta joutuu hakemaan jopa useita kertoja väitöskirjaprosessin aikana.

Tutkijanuran alkuvaiheen ammattimaisuutta tulisi siis vahvistaa. Väitöskirjatutkijan rekrytointi olisi nähtävä nimenomaan rekrytointina, ja alun ammattimaisuuden vahvistaminen osana hyvää henkilöstöpolitiikka ja -johtamista. Tämä näkökulma korostaa ammattimaisuutta sen sijaan, että nähtäisiin väitöskirjatutkijat tohtorikoulutettavina tai -opiskelijoina, kuten monen nimike kuuluu.

Ammattimaisuuden kehittämiseksi sekä nuorten tutkijoiden aseman parantamiseksi yleisesti eräs selvä keino on ansiotason nostaminen eritoten väitöskirja-

tutkijoiden osalta. Lisäksi on parannettava mahdollisuuksia saada väitöskirjatutkimukselle rahoitus neljäksi vuodeksi kerrallaan lyhyiden rahoituspätkien sijaan. Väitöskirjatyön rahoitus koostuu usein useasta eri päätöksestä, ja rahoituksen hakemiseen kuluu monen mielestä liikaa aikaa. Vaikka alle kuusi prosenttia oli kyselyn vastaushetkellä työttömänä, lähes kolmannes oli ollut työttömänä väitöskirjatyönsä aikana. Lisäksi nuoret tutkijat ovat palkkakuopassa: heidän mediaaniansionsa on alhaisempi kuin muilla saman koulutustason omaavilla palkansaajilla. Usealla on vaikeuksia saada tulonsa riittämään elämiseen ja asumiseen.

Apurahatutkijoiden toimeentuloa ja asemaa voitaisiin parantaa nostamalla apurahojen tasoa sekä pidentämällä niiden kesto. Apurahojen tason nostossa auttaisi verottoman apurahan osuuden kasvattaminen ja sitominen esimerkiksi palkkatasoindeksiin.¹⁹

Pidemmät rahoitusjaksot mahdollistaisivat täysipainoisen keskittymisen väitöskirjatyöhön ja vähentäisivät uraan liittyvää epävarmuutta sekä lyhentäisivät tutkinnon suorittamiseen kuluva aikaa. Kyselyyn vastanneiden keskimääräinen suoritus aika oli yli kuusi

vuotta, mikä on selvästi enemmän kuin tavoitteena oleva neljä vuotta. Opetus- ja kulttuuriministeriö²⁰ on suositellut jatko-opinto-oikeuden keston rajaamista samalla tavalla kuin on tehty perustutkintojen osalta. Tätä ei voida pitää suositeltavana. On vaikea nähdä miten opinto-oikeuden rajaaminen lyhentäisi tutkinnon suoritusaikoja, kun ensisijaiset ongelmat ovat eritoten rahoituksen saaminen ja kesto.

Rahoituskausiin olisi lisäksi myönnettävä pidennystä mahdollisten perhevapaiden vuoksi, jotta väitöskirjatyön ja väitöksen jälkeisen määräaikaissa työsuhteissa tapahtuvan tutkimustyön sekä perhe-elämän yhdistäminen on mahdollista. Tämä parantaisi eritoten naisten asemaa tutkimussektorilla.

Palkkatason lisäksi on kiinnitettävä huomiota työehtosopimuksen noudattamiseen sekä palkkausjärjestelmän toteuttamiseen ja kehittämiseen. Säästöt tai esimiehen huolimattomuus eivät voi olla perusteita sille, että ansaitut palkankorotukset jäävät saamatta. Tehdystä työstä on myös saatava asianmukainen korvaus eli käytännössä palkka. Tämä koskee erityisesti apurahatutkijoita, joista 17 prosenttia ilmoitti tehneensä yksikölleen töitä ilman rahallista korvausta. Myös työntekijöiden perehdytys on hoidettava kunnolla ja niin, että kaikki henkilöstöryhmät tulevat tasapuolisesti huomioonotetuiksi. Erityisesti ulkomaa-laisten, joille suomalainen työkulttuuri ja -lainsäädäntö saattavat olla vieraita, perehdytykseen olisi kiinnitettävä huomiota.

Nuorten tutkijoiden tukemiseksi myös ura- ja akateemisen ohjauksen käytäntöjä on kehitettävä. Uraohjauksen tarve ja merkitys tulee tulevaisuudessa korostumaan. Tohtorikoulutuksen määrien lisääntyä voimakkaasti²¹ on selvää, etteivät kaikki voi jatkaa akateemisella uralla, sillä akateemisten positioiden määrä ei ole kasvanut likimainkaan samassa suhteessa. Samankaltainen trendi on nähtävissä maailmanlaajuisesti.²² Tohtoreiden määrän lisääntymisestä huolimatta heidän osuutensa yritysten TKI-henkilöstöstä on toistaiseksi pieni.²³

Akateemiseen ohjaukseen on kehitettävä sitovia käytänteitä, kuten ohjaussopimuksia, joissa sekä ohjaaja että ohjattava sitoutuvat noudattamaan ohjaamista ja työskentelyä koskevia kriteereitä. Huolestuttavan suuri osa väitöskirjantekijöistä keskustelee väitöskirjastaan ohjaajansa kanssa huomattavan harvoin ja jää vaille riittävää ohjausta. Vaikka suurin osa vastaajista ilmoittaa saamansa väitöskirjaohjauksen olleen riittävää, yli neljänneksellä näin ei ole ollut.

Väitöskirjaohjauksen lisäksi uraohjausta tulee kehittää, sillä lähes kaksi kolmannesta ei ole saanut uraohjausta. Jo väitöskirjatutkimuksen alkuvaiheeseen nivottu uraohjaus auttaisi suunnittelemaan uraa myös yliopiston ulkopuolella ja kehittämään omaa osaamista uranäkymien suunnassa, sekä helpottaa työllistymistä omaa koulutusta vastaaviin töihin valmistumisen jälkeen. Yhteistyö korkeakoulujen, julkisen sekä yksityisen sektorin välillä voisi vahvistaa erilaisten uramahdollisuuksien hahmottamista ja mahdollistamista. Myös Opetus- ja kulttuuriministeriö on selvityksessään²⁴ päättänyt suosittelemaan uraohjauksen parantamista. Se suosittelee uravalmennuksen nivomista osaksi tohtorinkoulutusta ja että tohtorikoulutuksessa keskiyttyisiin laatuun määrän sijasta. Toisaalta ministeriön yliopistojen rahoituskriteerit ovat nimenomaan ohjanneet "tohtorituotantoon", mutta tähän on kaavailtu muutoksia.

Uraohjaus voisi myös hälventää nuorten tutkijoiden urastaan ja uranäkymistään kokemaa epävarmuutta. Monet ovat toiveikkaita työllistymisestään tohtorintutkinnon suorittamisen jälkeen, mutta jopa puolet on harkinnut alan vaihtoa täysin toisiin tehtäviin. On huolestuttavaa, että työhönsä sitoutuneet ja osin kutsumusammattissa olevat ovat harkinneet alan vaihtoa. Yhteiskunnalliselta kannalta katsottuna alan vaihtamisen seurauksena myös hukattaisiin paljon potentiaalia ja väitöskirjatyön aikana hankittua tietotaitoa.

Avoimissa vastauksissa kävi ilmi näköalattomuus ja motivaation heikkeneminen vaikean tilanteen keskellä. Monet kertoivat ongelmista jaksamisen ja mielen-terveytensä kanssa sekä huolensa siitä, etteivät työllisty tai eivät saa koskaan mahdollisuutta esimerkiksi omistusasuntoon pienten tulojen vuoksi. Tutkijanuran stressaavuus on havaittu myös kansainvälisissä selvityksissä. Tiedeletti Naturen selvityksessä yli neljännes oli huolissaan mielenterveydestään. Kuitenkin vain 12 prosenttia oli hakenut apua ongelmiinsa, mikä kieli siitä, että jaksamisongelmat voivat olla yliopistomaailmassa tabu.²⁵ Tässä kyselyssä ei erityisesti selvitetty nuorten tutkijoiden kokemaa stressiä tai uupumusta, mutta Tieteentekijöiden liiton jäsenkyselyn tulokset osoittavat, että stressiä tunteneiden tutkijoiden määrä on lisääntynyt vuosi vuodelta. Suurimmat haitallisen työstressin aiheuttajat olivat määräaikaaisuus, palvelussuhteen jatkumisen epävarmuus sekä rahoituksen hakeminen – nämä kaikki olosuhteet ovat nuorten tutkijoiden arjessa jatkuvasti läsnä.

Yllä kuvatun kaltaiset ongelmat on otettava vakavasti. Sekä Naturen, että Tieteentekijöiden liiton selvityksessä ohjaus- ja esimieskäytännöt arvioitiin merkittäväksi tekijäksi stressin ja mielenterveyden ehkäisemisessä. Toisaalta hyvin toteutettuna ohjaus- ja esimieskäytännöt ovat omiaan vahvistamaan nuorten tutkijoiden integroitumista osaksi työyhteisöään. Jaksamiseen liittyvät ongelmat tulisi tunnistaa paitsi yliopistoissa myös työterveyden piirissä ja pyrkiä eritoten ongelmien ennaltaehkäisyyn. On kuitenkin muistettava, ettei apurahatutkijoilla ole nykyisellään oikeutta työterveyshuoltoon. Täten on erikseen pohdittava, miten heidän jaksamistaan voidaan tukea.

Apurahatutkijoiden asemassa on omia erityisiä ongelmiaan, joihin on puututtava. Apurahalla tutkimustyötä tekeville on turvattava riittävä toimeentulo ja täysivaltainen asema yliopistoyhteisön jäsenenä. Apurahansaajien työpanos ja tutkimustuotokset lasketaan osaksi yliopistojen tulosta, mutta toisinaan apurahansaajat ovat "vierailevia tutkijoita" omassa yliopistossaan ja joutuvat maksamaan korvausta saadakseen tehdä siellä työtään, tai heillä ei ole pääsyä tutkimuksen kannalta välttämättömään infrastruktuuriin. Apurahatutkijoiden asemaa voitaisiin parantaa esimerkiksi affiliaatio-sopimuksin, joilla taattaisiin heille henkilökuntaan rinnastettava asema. On myös päästävä eroon tilanteesta, että apurahatutkija joutuu pienestä apurahastaan maksamaan yliopistolle korvausta siellä työskentelemisestä. Esimerkiksi Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta on ehdottanut kotimaisten säätiöiden ottamista mukaan yliopistojen rahoitusmalliin, mikä tarkoittaisi sitä, että yliopistot hyötyisivät rahoitusmallin kautta tutkijoidensa saamista kotimaisista apurahoista.²⁶

VIITTEET

1. Eurodoc 2017.
2. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen.
3. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen.
4. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen.
5. Tilastokeskus 2017.
6. Kyselyssä ei selvitetty työsuhteen koko- tai osa-aikaisuutta, mutta aineistosta on pyritty tässä karsimaan osa-aikaiset ottamalla mukaan vain yli 25 tuntia viikossa työskentelevät vastaajat.
7. Puhakka & Rautopuro 2017; Puhakka 2018.
8. Tilastokeskus 2015.
9. Puhakka & Rautopuro 2017.
10. Puhakka & Rautopuro 2017.
11. 36,25 tuntia viikossa tarkoittaa noin neljääkymmentäviittä työviikkoa, mikä tarkoittaa, että laskennallisesti lomaa on noin 6 viikkoa vuodessa, kun arkipyhät otetaan huomioon.
12. Puhakka & Rautopuro 2017, s. 25.
13. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016a; Manninen & Luukannel 2006.
14. Korhonen 2006; Maisonlahti 2012.
15. Kontula 2013.
16. Puhakka & Rautopuro 2017.
17. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen.
18. Euroopan komissio 2005.
19. Ks. esim. Suoranta 2018.
20. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016b.
21. Vuonna 1992 tohtoreita valmistui noin 550, vuonna 2016 jo yli 1800.
22. Schillebeeckx, Maricque, & Lewis 2013; Woolston 2017.
23. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016b.
24. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016a.
25. Woolston 2017.
26. Seppälä 2013.

LÄHTEET

- Eurodoc (2017). Defining 'Junior Researchers' and Challenges they Face. <https://www.thesis.de/fileadmin/user_upload/Eurodoc_2017-Junior_Researchers_Definition_and_Challenges.pdf>
- Euroopan komissio (2005). Tutkijoiden eurooppalainen peruskirja – säännöstö tutkijoiden työhönotosta. <https://cdn4.euraxess.org/sites/default/files/brochures/eur_21620_fi.pdf>
- Kontula, A. (2013). Kirjallinen kysymys 765/2013 vp. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_765+2013.pdf>
- Korhonen, T. (2006). Tutkijoiden työttömyysturva – Ongelma vai ei? Acatiimi 9/2006. <http://www.acatiimi.fi/2006/9_2006/02_06_9.htm>
- Maisonlahti, M. (2012). Tutkijan työttömyysturva – miten oikeus ansiopäivärahaan ratkaistaan? Acatiimi 2/2012. <http://www.acatiimi.fi/2_2012/02_12_15.php>
- Manninen, J. & Luukannel, S. (2006). Tohtorit ja lisensiaatit työmarkkinoilla: Vuonna 2002 Helsingin yliopistosta valmistuneiden lisensiaattien ja tohtoreiden sijoittuminen työmarkkinoille kolme vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen. <http://www.helsinki.fi/urapalvelut/materiaalit/tohtorit_tyomarkkinoilla.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016a). Miten tohtorit työllistyvät? <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/64972/MitenTohtoritTyollistyvat.pdf>>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016b). Tutkijauran tilannekuva – Tutkijanuratyöryhmän loppuraportti. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/64967/Tutkijanuran_tilannekuva_tutkijanuratyoryhman_loppuraportti.pdf>
- Puhakka, A., & Rautopuro (2017). Kauas urat karkaavat – Tieteentekijöiden liiton jäsenkysely 2016. Tieteentekijöiden liitto. <https://tieteentekijoidenliitto.fi/files/2031/Ja_senkysely2016.pdf>
- Puhakka, A. (2018). Doctoral Candidates and Junior Researchers in 2016 membership survey of the Finnish Union of University Researchers and Teachers. Finnish Union of University Researchers and Teachers.
- Schillebeeckx, Maricque, & Lewis (2013). The missing piece in changing the university culture. Nature Biotechnology, 31(10), 938–941.
- Seppälä, M.O. (2013). Apurahatutkijan aseman parantaminen – Suositukset sitoumusperustaiseen tutkimusrahoitukseen. Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta. <https://www.saatiopalvelu.fi/media/tietolaari-files/julkaisut/srnk_yliopistositoumus_www.pdf>
- Suoranta, A. (2018). Miksei apurahatyöllä voi kerryttää ansiosidonnaista työttömyysturvaa? <<https://www.teme.fi/fi/meteli/miksei-apurahatyolla-voi-kerryttaa-ansiosidonnaista-tyottomyysturvaa/>>
- Tilastokeskus (2017). Työvoimatutkimus. <https://www.stat.fi/til/tyti/2017/12/tyti_2017_12_2018-01-25_tie_001_fi.html>
- Tilastokeskus (2015). Palkkarakenne. <https://www.stat.fi/til/pr/2015/pr_2015_2016-09-29_tie_001_fi.html>
- Vipunen – Opetushallinnon tilastopalvelu: Yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilökunta. <https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Yliopistojen%20opetus-%20ja%20tutkimushenkilokunta%20-%20tutkijanuravaihe.xlsb> [Noudettu: 12.10.2018]
- Woolston (2017). A love-hurt relationship. Nature, 550, 549–552.

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET

The Finnish Union of University Researchers and Teachers

ISBN 978-952-68171-6-3 (nid.)
ISBN 978-952-68171-7-0 (PDF)